

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА

ШМИР МАРІЯ ФЕДОРІВНА

УДК 378:373.091.12.011.3-051:81'243]:37.026(043.3)

**ДИДАКТИЧНІ ОСНОВИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНІСНОГО ПІДХОДУ
В ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ**

13.00.09 – теорія навчання

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора педагогічних наук

Тернопіль – 2020

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Кременецькій обласній гуманітарно-педагогічній академії імені Тараса Шевченка, Міністерство освіти і науки України.

Науковий консультант: доктор педагогічних наук, професор
Малихін Олександр Володимирович,
Інститут педагогіки НАПН України,
завідувач відділу дидактики.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор,
член-кореспондент НАПН України
Доброскок Ірина Іванівна,
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний
педагогічний університет
імені Григорія Сковороди»,
завідувач кафедри професійної освіти;

доктор педагогічних наук, професор
Коваленко Оксана Анатоліївна,
Харківський національний педагогічний
університет імені Г. С. Сковороди,
завідувач кафедри практики англійського
усного і писемного мовлення;

доктор педагогічних наук, професор
Чайка Володимир Мирославович,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка,
декан факультету педагогіки і психології.

Захист відбудеться «27» листопада 2020 р. о 10-00 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 58.053.01 у Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка (зала засідань, вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027).

Із дисертацією можна ознайомитися в науковій бібліотеці Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка за адресою: вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027.

Автореферат розісланий «26» жовтня 2020 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. І. Янкович

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Фундаментальною основою розвитку й прогресу суспільства за всіх часів була й залишається освіта. У сучасних умовах константного, зумовленого постійно оновлюваними та непередбачуваними викликами реформування системи освіти в цілому та вищої освіти зокрема актуалізуються питання, пов'язані з вибором провідної парадигми різноманітних змін, котра магла б забезпечити якість підготовки випускника закладу вищої освіти, здатного передусім навчатися протягом життя. Знання іноземної мови відіграють суттєву роль у формуванні зазначеної компетентності. Саме тому постає проблема забезпечення високого рівня підготовки вчителів іноземних мов, що неможливо без кардинальних змін у теоретико-методологічній та практичній площинах організації та здійснення цього процесу на відповідному дидактико-методичному рівні.

Модернізація системи освіти України, входження її до європейського освітнього простору, актуалізація інноваційних процесів і впровадження їх у практику функціонування вищої педагогічної школи зумовлюють потребу в підготовці фахівців нового типу, що є найважливішою засадничою позицією для відродження всієї вітчизняної культури, її інтеграції до світового співтовариства. Проблема підготовки педагогічних кадрів вимагає наукового переосмислення системи цінностей, формування професійно значущих якостей, актуалізує пошук оптимальних форм і методів навчання.

Організації освітнього процесу у вищій школі присвячено наукові доробки таких вчених, як А. Алексюк, Н. Арістова, С. Архангельський, В. Буряк, С. Гончаренко, І. Доброскок, М. Євтух, Л. Кондрашова, Е. Лузік, Н. Ничкало, В. Паламарчук, С. Сисоєва, М. Ярмаченко. У контексті надання філософсько-освітнього підґрунтя фахової підготовки майбутніх учителів у педагогічних закладах вищої освіти розробляли свої наукові концепції Б. Гершунський, В. Гриньова, І. Зязюн, М. Каган, В. Кремень, Н. Кузьміна, В. Луговий, В. Лозова, Н. Ничкало, І. Прокопенко, О. Топузов, В. Шадріков та інші. Реалізація компетентнісного підходу як парадигмально-визначальна основа організації та здійснення освітнього процесу у вищій педагогічній школі висвітлюється в працях О. Абдулліної, Н. Арістової, В. Бондаря, І. Зимньої, О. Коваленко, В. Ковальчука, Я. Кодлюк, В. Краєвського, О. Малихіна, А. Маркової, Г. Мешко, Т. Опалюк, І. Осадченко, О. Пометун, С. Сисоєвої, А. Степанюк, Г. Терещука, О. Топузова, В. Чайки та інших. Організація та здійснення освітнього процесу на основі активного застосування інформаційних технологій розкривається в працях В. Бикова, Н. Морзе, Л. Морської, Р. Тарасенка, І. Цідила. Про цілісність освітнього процесу (на різних етапах отримання освіти) знаходимо цінні науково-педагогічні ідеї в наукових доробках Н. Бібік, О. Ляшенка, І. Малафіїка, О. Пометун, О. Савченко, В. Чайки.

Методологія ХХІ століття зазнає певних змін щодо націленості на досягнення якісного функційного результату вищої освіти. Компетентнісний підхід не може сприйматися на сьогодні як єдиний і всеохоплювальний методологічний підхід, який би був міцним фундаментальним підґрунтям, що забезпечує стовідсотково якість підготовки висококваліфікованих фахівців, і, на жаль, це підтверджено

практикою організації та здійснення освітнього процесу у вищій школі. У західноєвропейському й північноамериканському освітньому просторі все частіше з'являються наукові праці, у яких постає питання подальшого оновлення методологічних засад організації та здійснення освітнього процесу на будь-якому етапі (у початковій, середній чи вищій школі). Серед новітніх методологічних підходів, особливо коли йдеться про мовну (іншомовну) підготовку, на протигагу комунікативному та компетентнісному підходам, котрі сприймаються в цій сфері як домінувальні, з'являється так званий *action-oriented approach* (подаємо назву в оригіналі англійською, оскільки у вітчизняному науково-педагогічному просторі відсутнім є активований переклад, який можна було б вживати, тому пропонуємо термін на основі виваженого перекладу та вивчення змісту, що закладається, – «діє-орієнтований підхід»). Отже, актуальність дослідження дидактичних основ реалізації діяльнісного підходу в процесі підготовки вчителя іноземної мови вбачаємо в такому:

- по-перше, оскільки, коли йдеться про підготовку майбутнього вчителя іноземної мови, переважно звертаються до положень компетентнісного та комунікативного підходів, а важливі аспекти таких методологічних підходів, як діяльнісного, аксіологічного, культурологічного, особистісно зорієнтованого, системного, синергетичного, акмеологічного та багатьох інших, залишаються на другорядних позиціях;

- по-друге, вивчення потенційних можливостей застосування діяльнісного підходу, який можна було вважати провідним у другій половині ХХ століття, зараз набуває зовсім іншого бачення, потрактування та імплементації результатів в освітній процес вищої школи в цілому та в освітній процес підготовки вчителя іноземної мови зокрема, оскільки йдеться про його застосування в умовах інформаційного суспільства та під гаслом «освіта впродовж життя», що передусім передбачає сформованість здатності діяти в навчальних, життєвих і професійно цінних ситуаціях;

- по-третє, реалізація положень діяльнісного підходу саме в системі підготовки майбутнього вчителя має здійснюватися на ґрунті забезпечення його бачення через призму положень «діє-орієнтованого підходу».

Вивчення теорій діяльності, а також теорій пізнавальної, навчальної, навчально-пізнавальної й рефлексійної діяльності (К. Абульханова-Славська, Б. Ананьєв, Л. Божович, Л. Виготський, П. Гальперін, В. Дружинін, О. Леонтєв, М. Марусинець, С. Рубінштейн, Н. Талізїна, В. Чайка, Г. Щукїна), а також теорій особистості та теорій, котрі висвітлюють різні підходи до розвитку особистості (А. Адлер, А. Бандура, Е. Ельконін, Е. Еріксон, Дж. Келлі, А. Маслоу, К. Роджерс), дало змогу науково обґрунтовано говорити про суб'єктивізацію особистості та вияв суб'єктності в діяльності (освітній і професійно-педагогічній), з одного боку, про суб'єктивізацію власне професійно-педагогічної підготовки вчителя, з іншого боку, психолого-педагогічні аспекти котрих представлено в працях психологів і педагогів (Б. Ананьєв, Н. Арістова, А. Брушлинський, О. Малихін, С. Рубінштейн, В. Слободчиков та інші).

Визначені суто філософські, філософсько-освітні, психологічні, педагогічні та психолого-дидактичні наукові доробки виявляються науковою основою вивчення

проблеми реалізації положень діяльнісного підходу у процесі підготовки вчителя іноземної мови, але водночас доводять існування певних суперечностей, котрі потребують невідкладного розв'язання в умовах інформаційного суспільства та в контексті дотримання положення «освіта впродовж життя», а саме:

- *на рівні концептуалізації положень щодо реалізації діяльнісного підходу в освіті XXI століття:* між наявністю теоретичного обґрунтування й досвіду апробації діяльнісного підходу як одного з традиційних в організації освітнього процесу вищої школи та відсутністю досліджень теоретико-методологічних та суто дидактичних засад його реалізації в сучасних умовах інформаційного суспільства;

- *на рівні організації освітнього процесу в педагогічному закладі вищої освіти щодо підготовки вчителя іноземної мови:* між існуванням різноманітного науково-методичного забезпечення з превалюванням комунікативно-компетентнісної основи в його розробленні та недостатнім урахуванням цінності класичних положень діяльнісного підходу в його оновленому баченні як «діє-орієнтованого» під час осучаснення освітніх програм і підготовки дидактико-методичних матеріалів, відповідно до вимог формування в учителя іноземної мови компетентностей для навчання протягом життя;

- *на технологічно-дидактичному рівні оновлення фахової підготовки вчителя іноземної мови:* між підвищенням вимог до професійно-діяльнісної складової (на методологічному, дидактичному, методичному та фахово-предметному рівнях) підготовки вчителя іноземної мови та відсутністю цілісної дидактичної системи реалізації діяльнісного підходу в процесі підготовки вчителя іноземної мови в сучасній вищій педагогічній школі.

Актуальність, наявні суперечності, недостатній рівень теоретичного дослідження та практичного розроблення зазначеної проблеми, відсутність системного наукового аналізу зумовили формулювання теми дисертаційної праці **«Дидактичні основи реалізації діяльнісного підходу в процесі підготовки вчителя іноземної мови»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну працю виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи Інституту педагогіки НАПН України «Прогнозування розвитку загальної середньої освіти як рівневої системи» (№ державної реєстрації 0116U003185, 2016-2018 рр.).

Тему дослідження затверджено на засіданні лабораторії навчання іноземних мов Інституту педагогіки НАПН України (витяг із протоколу № 13 від 16.12.2013 р.) та узгоджено в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 7 від 27.10.2015 р.).

Об'єкт дослідження: підготовка вчителя іноземної мови в педагогічних закладах вищої освіти.

Предмет дослідження: функційно-структурна дидактична система реалізації діяльнісного підходу в процесі підготовки вчителя іноземної мови та таксономія відповідних організаційно-дидактичних умов.

Мета дослідження: обґрунтувати дидактичні основи реалізації діяльнісного підходу в процесі підготовки вчителя іноземної мови, експериментально перевірити ефективність імплементації розробленої функційно-структурної дидактичної системи в освітній процес вищої педагогічної школи та створення таксономії відповідних організаційно-дидактичних умов.

Відповідно до поставленої мети визначено такі **завдання дослідження:**

1. На ґрунті всебічного науково виваженого аналізу філософсько-освітньої, психолого-педагогічної та дидактико-методичної зарубіжної та вітчизняної літератури вивчити наявний стан розроблення проблеми реалізації діяльнісного підходу в процесі підготовки вчителя іноземної мови й узагальнити теоретико-методологічні основи її дослідження.

2. На засадах методологічно-рівневого вивчення дидактичних явищ здійснити специфікацію сутності феномена «реалізація діяльнісного підходу в процесі підготовки вчителя іноземної мови» й уточнити поняття, які його характеризують, конкретизувати їхній психолого-педагогічний зміст.

3. Теоретично обґрунтувати дидактичні основи реалізації положень діяльнісного підходу в процесі підготовки вчителя іноземної мови.

4. Виявити таксономію організаційно-дидактичних умов реалізації діяльнісного підходу в процесі підготовки вчителя іноземної мови, створення яких уможливить упровадження відповідної дидактичної системи.

5. Розробити та довести доцільність імплементації в освітній процес вищої педагогічної школи функційно-структурної дидактичної системи реалізації діяльнісного підходу в процесі підготовки вчителя іноземної мови.

6. Уточнити критерії, показники та відповідні рівні сформованості професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови.

7. Здійснити апробацію та експериментально перевірити результативність функціонування авторської дидактичної системи та створення визначеної таксономії організаційно-дидактичних умов як дидактичного механізму ефективного впливу на формування професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови.

Концепція дослідження передбачає визначення дидактичних основ реалізації діяльнісного підходу в процесі підготовки вчителя іноземної мови та надає на науково-педагогічному рівні розуміння сутності технологічно-процесуального феномена «реалізація діяльнісного підходу в освітньому процесі» (у контексті обґрунтування доцільності розроблення й імплементації функційно-структурної дидактичної системи на основі створення таксономії відповідних організаційно-дидактичних умов в освітній процес вищої педагогічної школи), активацію процесів самомотивації, самоорганізації, самодіяльності, самоуправління, самоконтролю, самооцінки та саморефлексії в інформаційно-освітньому середовищі сучасного педагогічного закладу вищої освіти, а також суб'єктних якостей структури особистості студента – майбутнього вчителя іноземної мови – як результату суб'єктивної процесу професійно-педагогічної та фахово-предметної підготовки на засадах контамінаційної інтеграції видів освітньої діяльності (академічної освітньої й самостійної освітньої), що відображаються на ефективності засвоєння ним інтеріоризованого змісту освіти на загальнокультурному, професійно-педагогічному та фахово-предметному рівнях, й одночасно інтенсифікувати реалізацію положень

діяльнісного підходу в його оновленому баченні як «діє-орієнтованого», котрі активуються через функційно-структурну дидактичну систему, яка імплементується в освітній процес педагогічного закладу вищої освіти як результат дидактичного моделювання та технологізації процесу упровадження.

Гіпотеза дослідження – припущення про те, що здійснення специфікації сутності феномена «реалізація діяльнісного підходу в процесі підготовки вчителя іноземної мови» й уточнення понять, які його характеризують, конкретизація їхнього психолого-педагогічного змісту на засадах методологічно-рівневого вивчення дидактичних явищ, а також теоретичне обґрунтування ієрархії реалізації положень діяльнісного підходу в процесі підготовки вчителя іноземної мови та визначення її дидактичних основ як дидактично виваженого доведення доцільності розроблення й імплементации в освітній процес вищої педагогічної школи авторської функційно-структурної дидактичної системи та одночасного створення відповідної таксономії організаційно-дидактичних умов забезпечить суттєве підвищення ефективності формування професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови на ґрунті активації розвитку їхніх суб'єктних якостей у процесі різних видів навчальної діяльності в інформаційно-освітньому середовищі сучасного педагогічного закладу вищої освіти.

Методологічна основа дослідження. Здійснене дослідження актуальної дидактичної проблеми вищої педагогічної школи ґрунтується на провідних позиціях Законів України «Про вищу освіту» (2014), «Про освіту» (2017), Концепції розвитку педагогічної освіти (2018), Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, Концепції розвитку освіти до 2025 року. На різних рівнях методології (філософському, загальнонауковому, конкретно-науковому та технологічному) спираємося на положення загальнонаукової феноменологічної методології як способу пізнання дидактичних фактів, явищ, процесів й об'єктів у розмаїтті їхніх взаємозв'язків, взаємовпливів і взаємозалежностей, що також уможливорює їхнє сприйняття на науково свідомому рівні; теорії діяльності в цілому та теорії педагогічної діяльності зокрема задля забезпечення розуміння процесів пізнання, моделювання та проектування в освіті; психолого-педагогічні (психолого-дидактичні) теорії засвоєння знань у процесі навчальної діяльності й спілкування в усіх його формах; наукові положення соціології, культурології, лінгводидактики як гуманітарних наук, що тісно перетинаються за об'єктом і предметом дослідження й вивчення з педагогічними і психологічними науками; теорії особистості в контексті врахування значущих для здійснюваного дослідження наукових позицій, котрі стосуються питань суб'єктивності освітнього процесу підготовки майбутнього вчителя, а також суб'єктивності особистості, вияву її суб'єктності, незалежності, самостійності, автономності в інформаційно-освітньому середовищі вищої педагогічної школи; дидактичні концепції діяльнісного, розвивального, діалогічного, особистісно зорієнтованого, інтерактивного, дослідного, проблемного, інтегрованого та комбінованого навчання; теорії педагогічної діяльності та педагогічного (дидактичного) моделювання в освіті; теорії опанування іншомовного знання; методологію здійснення педагогічного (дидактичного) дослідження.

Теоретична основа дослідження. У дисертаційній праці, присвяченій вивченню дидактичних основ реалізації діяльнісного підходу в процесі підготовки

вчителя іноземної мови, ураховуються теоретичні положення та наукові позиції вчених, а саме:

- теорії в межах філософії освіти (В. Андрющенко, Г. Гегель, С. Гессен, Е. Десі, І. Зязюн, І. Кант, Б. Кедров, В. Кремень, В. Огнев'юк, І. Прокопенко, Е. Фромм, К.-Г. Юнг);

- теорії організації та проведення психолого-педагогічних (психолого-дидактичних) досліджень (А. Бандура, Б. Глинський, Ю. Конаржевський, В. Краєвський, Н. Кузьміна, М. Левіна, В. Лозова, С. Сисоєва, А. Хуторської, Т. Шамова);

- теорії діяльності, теорії навчання, теорії організації та здійснення освітньої й навчальної діяльності (Б. Ананьєв, С. Архангельський, Ю. Бабанський, Вол. Бондар, С. Гончаренко, П. Гальперін, Є. Голант, В. Данилов, Л. Занков, І. Зимня, Л. Коган, О. Леонтєв, І. Малафійк, О. Малихін, А. Маркова, С. Рубінштейн, О. Савченко, М. Скаткін, Н. Талізін, В. Чайка);

- теорії розвитку особистості, теорії пізнавальної діяльності (К. Абульханова-Славська, А. Адлер, В. Антропов, А. Бандура, І. Бех, Л. Божович, О. Бондаревська, Л. Виготський, Л. Вяткін, П. Гальперін, Є. Голант, В. Давидов, В. Дружинін, Д. Ельконін, М. Каган, Дж. Капрара, Г. Костюк, О. Леонтєв, В. Ляудіс, С. Максименко, А. Маслоу, С. Рубінштейн, К. Роджерс, Н. Талізін);

- теорії організації та здійснення освітнього (навчального, навчально-виховного) процесу в закладах вищої освіти (А. Алексюк, С. Архангельський, Я. Болюбаш, О. Дубасенюк, В. Євдокимов, В. Кремень, О. Молібог, Н. Ничкало, С. Сисоєва, А. Степанюк, Г. Терещук, О. Топузов);

- теорії про закономірності професійно-педагогічного становлення майбутнього вчителя (О. Абдулліна, Н. Арістова, Ф. Гоноболін, М. Євтух, О. Іонова, Н. Кузьміна, З. Курлянд, В. Лозова, Е. Лузік, О. Малихін, А. Маркова, О. Молібог, Н. Ничкало, Т. Опалюк, І. Осадченко, В. Сластьонін, О. Топузов, Л. Хомич).

Методи дослідження:

1) *теоретичні*: метод аналізу й синтезу в контексті визначення й вивчення об'єкта та предмета дослідження; історико-педагогічний метод для забезпечення свідомого розуміння на науково-педагогічному (та суто дидактичному) рівні генези розвитку та становлення проблеми реалізації положень діяльнісного підходу в процесі підготовки вчителя іноземної мови в ретроспективі; педагогічне та дидактичне моделювання для розроблення та обґрунтування авторської функційно-структурної дидактичної системи на засадах виявлення підсистем нелінійних процесів, явищ та об'єктів і здійснення системного аналізу; моделювання на основі вивчення іманентності реалізації положень діяльнісного підходу з проєкцією на «діє-орієнтований» як провідного та сукупності інших методологічних підходів (компетентнісного, комунікативного, системного, синергетичного, аксіологічного, акмеологічного, культурологічного, суб'єктного та особистісно зорієнтованого) задля розроблення теоретико-методологічних засад дослідження дидактичної проблеми та узагальнення й формулювання дидактичних основ реалізації діяльнісного підходу в процесі підготовки вчителя іноземної мови;

2) *емпіричні*: безпосереднє й опосередковане педагогічне спостереження; методи діагностування (проведення бесід, анкетування, психолого-педагогічне

тестування), педагогічного прогнозування та експертного оцінювання; експериментальний метод (проведення педагогічного експерименту поетапно: констатувальний, формувальний, контрольний етапи), застосування яких уможливило експериментальну перевірку висунутої гіпотези та доведення ефективності імплементації в освітній процес вищої педагогічної школи функційно-структурної дидактичної моделі та відповідної таксономії організаційно-дидактичних умов реалізації діяльнісного підходу в процесі підготовки вчителя іноземної мови;

3) *статистичні*: методи кількісного та якісного аналізу отриманих після завершення формувального етапу експерименту результатів дослідження, що уможливило доведення статистичної значущості позитивних змін у визначенні рівнів сформованості професійної компетентності майбутніх учителів іноземної мови.

Експериментальна база дослідження. Дослідження проводилося впродовж 2016–2019 рр. на базі Інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук України, Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди, Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка, Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії імені Тараса Шевченка.

Наукова новизна одержаних результатів у дисертаційній праці полягає в тому, що

уперше було визначено дидактичні основи реалізації діяльнісного підходу в процесі підготовки вчителя іноземної мови, котрі представлено як теоретичне обґрунтування розробленої моделі функційно-структурної дидактичної системи в єдності взаємопов'язаних компонентних конструктів (концептуально-дидактичного, змістово-дієвого, функційно-дієвого, рефлексійно-діяльнісного), фундаційною основою ефективного функціонування якої є вияв і створення таксономії організаційно-дидактичних умов (на трьох рівнях);

обґрунтовано функційно-структурну дидактичну систему, що є єдністю чотирьох компонентних конструктів (концептуально-дидактичного: методологічний, теоретичний, технологічний, психолого-дидактичний субконструкти; змістово-дієвого: організаційно-дієвий субконструкт; когнітивно-змістовий субконструкт; функційно-дієвого: субконструкт мотивації діяльності майбутнього вчителя; інструментально-діяльнісний субконструкт; рефлексійно-діяльнісного: діагностувально-інструментальний субконструкт, компетентнісно-верифікаційний субконструкт; аналітико-статистичний субконструкт) реалізації діяльнісного підходу в процесі підготовки вчителя іноземної мови на засадах урахування ціннісно-вартісних положень інших методологічних підходів: компетентнісного, комунікативного, системного, синергетичного, аксіологічного, акмеологічного, культурологічного, суб'єктного та особистісно зорієнтованого, що забезпечує дидактично-зумовлену результативність впливу на формування професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови на ґрунті статистично значущого підвищення ефективності формування їхніх суб'єктних

якостей як результату активації процесів самоактуалізації та самодіяльності в інформаційно-освітньому середовищі сучасного педагогічного закладу вищої освіти;

виявлено таксономію організаційно-дидактичних умов, котрі представлено на трьох рівнях: 1) парадигмально-системотвірною організаційно-дидактичною умовою: забезпечення інтегрально-контамінаційного способу реалізації положень діяльнісного та компетентнісного підходів як домінувально-екстраполяційних та іррадіації положень єдності ієрархічно-підпорядкованих методологічних підходів; 2) сукупність супідрядних організаційно-дидактичних умов: забезпечення системно-комплексного активування дидактичного потенціалу дисциплін блоку фахової підготовки як впливу, спрямованого на активацію мотиваційно-самоактуалізаційної складової професійної підготовки студента-філолога як майбутнього вчителя іноземної мови; усвідомлення студентом важливості формування й розвитку власної діяльнісної компетентності як основи формування професійної компетентності; визначення й інтенсифікація діяльнісного спрямування інноваційних освітніх технологій на основі врахування досвіду класичних діє-орієнтованих форм організації, методів, прийомів і засобів навчання та їхньої інтеграції з інтерактивними методами навчання із застосуванням сучасних ІТ-технологій; активація дидактичних механізмів цілеспрямованого системно-константного формування мовної, мовленнєвої та соціокультурної компетентностей як субкомпетентностей у структурі професійної компетентності вчителя іноземної мови на основі створення відповідного дидактико-методичного забезпечення; розроблення діагностувального інструментарію для визначення рівня вияву професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови; 3) часткові субумови (елементи умов) у межах кожної із супідрядних умов;

уточнено критерії (мотиваційно-потребнісний; організаційно-діяльнісний; змістово-когнітивний; діяльнісно-результативний); критерійно обумовлені показники (за кожним із критеріїв) і рівні (творчий; відтворювально-самостійний; імітаційно-репродуктивний; початковий) сформованості професійної компетентності майбутніх учителів іноземної мови;

з'ясовано сутність і специфіку технологічно-процесуального феномена «реалізація діяльнісного підходу в освітньому процесі» (у розумінні обґрунтування доцільності розроблення й імплементації функційно-структурної дидактичної системи на основі створення таксономії відповідних організаційно-дидактичних умов в освітній процес вищої педагогічної школи) на засадах моделювання з використанням положень діяльнісного з проєкцією на «діє-орієнтований» як провідного та сукупності інших методологічних підходів (компетентнісного, комунікативного, системного, синергетичного, аксіологічного, акмеологічного, культурологічного, суб'єктного та особистісно зорієнтованого в їхній комплікативно-контамінаційній єдності);

уточнено: сутність понять «науково-педагогічний супровід реалізації діяльнісного підходу в освіті», «дидактико-методичне забезпечення реалізації діяльнісного підходу в освіті».

Подальшого розвитку й конкретизації набули положення щодо активації дидактичного потенціалу навчання гуманітарних дисциплін під час здійснення підготовки майбутніх учителів іноземних мов у вищій педагогічній школі з проєкцією на реалізацію діяльнісного підходу в його оновленому розумінні як діє-

орієнтованого та за урахування ціннісно-вартісного впливу положень інших методологічних підходів; психолого-дидактичні аспекти активації процесів самоактуалізації та самодіяльності в інформаційно-освітньому середовищі сучасного педагогічного закладу вищої освіти.

Практичне значення одержаних результатів визначається тим, що було створено, обґрунтовано й імplementовано в практику роботи педагогічних закладів вищої освіти: функційно-структурну дидактичну систему реалізації діяльнісного підходу в процесі підготовки вчителя іноземної мови, що передбачає розроблення науково-методичного (для викладачів) та дидактико-методичного (для студентів – майбутніх учителів іноземних мов) супроводу задля забезпечення впровадження в освітній процес педагогічних закладів вищої освіти оновлених з позицій діяльнісного підходу як діє-орієнтованих організаційних форм навчання (розмаїття сучасних із використанням інформаційних технологій самостійних, індивідуальних та індивідуально-самостійних робіт, консультації в онлайн-форматі та відтерміновані, інноваційна науково-дослідна робота студентів, що забезпечує урізноманітнення та увідповіднення сучасним викликам підготовки вчителя іноземної мови в інформаційному суспільстві тематики кваліфікаційних робіт); оновлення застосовуваної сукупності інтерактивних методів навчання (самостійного пошуку актуальної професійно-фахової моносоціозначущої інформації; самостійного дослідження виучуваного іншомовного явища; написання есеїв на загальнокультурну, мовленнєву та методично важливу тематику; застосування відкритих освітніх ресурсів для вивчення іноземних мов); інноваційних новітніх засобів навчання; науково-методичний семінар для викладачів гуманітарних дисциплін «Реалізація діяльнісного підходу в освітньому процесі вищої педагогічної школи»; факультатив для студентів – майбутніх учителів іноземної мови «Діяльнісна компетентність майбутнього вчителя іноземної мови»; освітні програми з фахових дисциплін у системі підготовки майбутнього вчителя іноземної мови, навчальні й навчально-методичні посібники та методичні рекомендації до них.

Результати дослідження упроваджено в освітній процес Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії імені Тараса Шевченка (довідка № 05-06/111 від 02.09.2019); Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (довідка № 45/20 від 12.10.2020); Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (довідка № 01/10-405 від 23.06.2020); Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка (довідка № 1955 від 30.10.2019); Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (довідка № 216-33 від 09.12.2019).

Апробація результатів дисертації. Основні положення й результати дисертаційної праці було оприлюднено на:

- **міжнародних науково-практичних конференціях:** «Розвиток туристичної індустрії в Україні: реалії та перспективи» (Тернопіль, 2004); «Актуальні проблеми викладання ділової іноземної мови» (Горлівка, 2009); «Іноземна мова як засіб мобільності майбутніх фахівців у контексті болонської декларації» (Кривий Ріг, 2010); «Наука України: проблеми сьогодення та перспективи розвитку» (Одеса, 2015); «Наука України: проблеми сьогодення та перспективи розвитку» (Київ, 2015);

«Сучасна педагогіка: теорія, методика, практика» (Хмельницький, 2015); «Теорія і практика освіти в сучасному світі» (Чернігів, 2015); «Актуальні наукові дослідження в сучасному світі» (Переяслав-Хмельницький, 2015); «Наукова дискусія: питання педагогіки та психології» (Київ, 2015); «Актуальні питання сучасної педагогіки» (Ужгород, 2015); «Психологія та педагогіка: необхідність впливу науки на розвиток практики в Україні» (Львів, 2016); «Сучасні досягнення вітчизняних вчених в галузі педагогічних та психологічних наук» (Київ, 2016); «Сучасні тенденції у сфері лінгвістики, мовної комунікації та методики викладання іноземних мов» (Тернопіль, 2016); «Актуальні проблеми педагогічної науки» (Київ, 2016); «Актуальні наукові дослідження в сучасному світі» (Переяслав-Хмельницький, 2016); «Актуальні питання, проблеми та перспективи розвитку гуманітарного знання у сучасному інформаційному просторі: національний та інтернаціональний аспекти» (Монреаль (Канада), 2017); «Лабіринти реальності» (Монреаль (Канада), 2017); «Релігія, релігійність, філософія та гуманітаристика в сучасному інформаційному просторі: національний та інтернаціональний аспекти» (Монреаль (Канада), 2017); «Людина віртуальна: нові горизонти» (Монреаль (Канада), 2018); «Актуальні питання, проблеми та перспективи розвитку гуманітарного знання у сучасному інформаційному просторі: національний та інтернаціональний аспекти» (Монреаль (Канада), 2018); “Modern scientific challenges and trends” (Warsaw, Poland, April 2018); “Modern scientific challenges and trends” (Warsaw, Poland, May 2018); “Modern scientific challenges and trends” (Warsaw, Poland, June 2018).

- **всеукраїнських науково-практичних конференцій:** «Мова в контексті культури і міжкультурної комунікації» (Луганськ, 2010); «Молода наука України. Перспективи та пріоритети розвитку» (Київ, 2015).

- **регіональних науково-практичних конференцій:** «Проблеми викладання іноземних мов у вузах економічного профілю на сучасному етапі» (Тернопіль, 2003, 2004); «Становлення і розвиток банківської системи України в умовах ринкових перетворень» (Тернопіль, 2007, 2008).

Кандидатська дисертація на тему «Міжпредметні зв'язки у формуванні знань учнів про промислове виробництво» захищена в 1992 р., її матеріали в тексті докторської дисертації не використовуються.

Публікації. За темою дослідження авторкою опубліковано 66 наукових і науково-методичних праць: 2 монографії, 17 статей у провідних фахових наукових виданнях України; 6 статей у наукометричних і зарубіжних виданнях; 29 тез доповідей у збірниках матеріалів міжнародних і всеукраїнських конференцій; 11 навчальних і навчально-методичних посібників.

Структура дисертації. Логіку викладу та структуру роботи визначили мета й завдання дослідження. Зміст дисертаційної праці структурно організовано у вступ, чотири розділи, висновки, додатки (5 на 19 сторінках), список використаних джерел, що містить 821 позицію (з них – 54 іноземними мовами). Загальний обсяг дисертації становить 496 сторінок (372 сторінки основного тексту). Робота містить 27 таблиць на 24 сторінках і 5 рисунків на 5 сторінках, 2 схеми, 2 діаграми.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обгрунтовано актуальність теми наукового дослідження з дидактики вищої школи, визначено об'єкт, предмет, мету, завдання, концепцію та гіпотезу дослідження, розкрито методи дослідження, висвітлено наукову новизну та практичну значущість отриманих результатів, наведено дані щодо їхньої апробації, подано відомості про публікації авторки та структуру дисертації.

У **першому розділі** дисертаційної праці **«Методологія дослідження проблеми реалізації діяльнісного підходу в процесі підготовки майбутнього вчителя іноземної мови»** висвітлено основні положення методології вивчення досліджуваної проблеми в ієрархізованому вимірі на загальнофілософському, загальнонауковому, конкретно-науковому та технологічному рівнях із проєкцією на реалізацію потреби фундаментального ґрунтового вивчення теоретичних основ, наявного практичного досвіду, подальшого інвентування власних теоретичних положень і здійснення експериментальної апробації авторських педагогічних та суто дидактичних інновацій, а також задля забезпечення верифікованої теоретико-методологічної фундації для визначення дидактичних основ реалізації діяльнісного підходу в процесі підготовки майбутнього вчителя в цілому та підготовки майбутнього вчителя іноземної мови зокрема. У розділі також представлено ідеї діяльнісного підходу до організації та здійснення освітнього процесу в історико-дидактичному вимірі.

На сучасному етапі активних реформувальних процесів, котрі відбуваються в системі освіти України на різних рівнях в цілому, а також на рівні перебудови вищої педагогічної освіти в тісній залежності від оновлення системи загальної середньої освіти, що передбачено реалізацією Концепції «Нова українська школа» (2016 р.), актуалізується проблема пошуку новітніх методологічних підходів, уточнення існуючих закономірностей і принципів, котрі є основоположними щодо організації та здійснення освітнього процесу у вищій педагогічній школі.

Теоретичні основи професійної підготовки вчителів іноземної мови передбачають безпосереднє сприйняття досліджуваного об'єкта, використання практичного досвіду, включення емоційних й естетичних елементів свідомості, активізації здібностей, творчої уяви.

Методологічні засади передбачають забезпечення освітнього процесу прийомами та способами педагогічної взаємодії. Теоретико-методологічні засади розглядаємо як сукупність основних положень, підходів, технологій проведення занять, а також дидактико-методичне забезпечення процесу підготовки фахівців.

У зв'язку з модернізацією освіти порушується питання про компетентності, а результати професійної підготовки фахівців оцінюються через сукупність відповідних компетенцій, які формуються, актуалізуються й активізуються саме в діяльності.

Отже, виникає необхідність узгодити ідеї діяльнісного підходу з цілями й завданнями компетентнісного підходу, оскільки це стосується особистості студента й може бути реалізованим і перевіреном тільки в процесі виконання конкретним студентом певного комплексу дій. Як наслідок, виникає потреба трансформації змісту освіти, перетворення з моделі, яка існує об'єктивно, а саме: для «всіх» студентів, на суб'єктивні надбання одного студента, що їх можна виміряти.

Діяльнісний підхід стосується внутрішньої активності особистості, яка «пробуджується» не примусом, а змістом і методами, організованими особливим чином. Кінцевою метою реалізації діяльнісного підходу у процесі підготовки вчителя іноземної мови є його перетворення із суб'єкта учіння на суб'єкта практичної діяльності, яке відбувається у двох формах: суб'єкт-об'єктній і суб'єкт-суб'єктній.

У психолого-педагогічних і методичних дослідженнях останнього десятиліття виокремлюється комунікативність як провідний напрям у навчанні іноземної мови, що зумовлено об'єктивною необхідністю, оскільки виразною стає невідповідність між традиційними методами й кардинально новою метою.

Комунікативна спрямованість знаходить практичне втілення в процесі вивчення іноземної мови в ситуаційно-тематичному вияві.

Як об'єктивно необхідні засади реалізації діяльнісного підходу постають принципи навчання, котрі створюють систему, характерною ознакою якої є гармонійність, а тому вони виявляються взаємообумовленими, такими, що взаємодіють і доповнюють один одного.

Важливим принципом навчання та відбору змісту професійної освіти є принцип фундаментальності. Ю. Пассов вважає, що фундаменталізація означає оволодіння не «верхівками» науки, а її найсучаснішими основами. Процеси інтеграції до європейського освітнього простору надають можливість по-новому розглядати фундаментальність підготовки студентів у закладах вищої освіти, оскільки «фундаментальність є основою професійної гнучкості». Принцип науковості означає, що рішення, котрі приймаються у процесі навчання (освіти), повинні базуватися на об'єктивних наукових фактах. Він сприяє створенню необхідних умов для навчання в діялісно спрямованому руслі. У навчанні іноземної мови важливе місце посідає принцип діалогічності, котрий дає змогу природно організувати мовно-мовленнєву діяльність студентів, забезпечити розвиток індивідуальної культури особистості, сприяти міжособистісній комунікації, взаємному обміну думками. Принцип оптимізації процесу реалізації діяльнісного підходу у професійній підготовці фахівців означає, що будь-яка педагогічна технологія покликана навчити студентів професійної діяльності. Концептуальною основою цього принципу є педагогізація всіх аспектів підготовки майбутніх учителів.

У контексті реалізації діялісного підходу у підготовці вчителя іноземної мови важливого значення набуває принцип міжпредметності.

Ефективними та ключовими принципами, котрі спрямовують проєктування технологій формування складових професійної компетентності вчителя іноземної мови, є принципи перспективності й наступності в навчанні (освіті). Саме ці принципи вважаємо провідними в експериментальній системі реалізації діялісного підходу в процесі підготовки вчителя іноземної мови, оскільки вони вносять системність у планування навчального (освітнього) процесу, передбачаючи динаміку навчання іноземної мови в аспекті діялісного підходу, вимагають логічної побудови процесу навчання (освіти).

Таким чином, методологічні засади успішного вирішення цієї проблеми забезпечуються поєднанням різних методологічних підходів, а саме: системного,

компетентнісного, комунікативного, культурологічного, лінгвокраїнознавчого, лінгвістичного, особистісно зорієнтованого, міжпредметного, акмеологічного; та принципів: діяльності, розвивального навчання, генетичного сходження у відображенні дійсності, фундаментальності, міжпредметної інтеграції, професійної спрямованості, практикоорієнтованості, науковості, перспективності й наступності в навчанні іноземної мови, оптимізації процесу підготовки вчителя іноземної мови.

Здійснений історико-дидактичний аналіз показує й переконливо доводить, що теоретичному обґрунтуванню проблеми діяльнісного підходу присвячено наукові дослідження вчених, котрі здійснювалися в різних аспектах, зокрема:

- філософському (М. Гегель, І. Кант, М. Каган, В. Лекторський, Й. Фіхте, І. Фролов, Г. Юдін та ін.);

- психологічному (М. Басов, І. Бех, Д. Гальперін, В. Давидов, Г. Костюк, О. Леонт'єв, А. Реан, С. Рубінштейн);

- педагогічному (Г. Атанов, І. Бех, Н. Гузій, Л. Зайцева, І. Зимня, Г. Іванюк, В. Лозова, Т. Севустьяненко, Б. Сусь, М. Шут та ін.).

Діяльнісний підхід як психолого-педагогічне явище набуває розвитку у працях сучасних українських (Г. Атанов, І. Бех, Л. Зайцева, Н. Гузій, Г. Іванюк, В. Лозова, Т. Севустьяненко, Б. Сусь, М. Шут) а також зарубіжних (Є. Бондаревська, І. Зимня, Т. Стефановська, В. Серіков, С. Якіманська та ін.) науковців.

У вищій школі (С. Архангельський, В. Безпалько, Л. Виготський, С. Гончаренко, В. Євдокимов, О. Леонт'єв, А. Нісімчук, О. Падалка, О. Пехота, О. Філатов, О. Шаян, О. Шпак та ін.) набуто багатий досвід у питаннях організації й оптимізації процесу навчання. У цьому контексті актуалізується проблема реалізації діяльнісного підходу в навчанні (освіті).

Зміст діяльнісного підходу в навчанні іноземної мови постає як індивідуальна техніка мислення й універсальний спосіб діяльності для набуття та використання знань. Забезпечення механізмів навчання іноземних мов відповідно до основних положень діяльнісного підходу має діяльнісний характер, оскільки спілкування здійснюється за допомогою мовної діяльності, використовується для виокремлення завдань продуктивної людської діяльності в умовах соціально-психологічної взаємодії людей у процесі спілкування (І. Зимня, Р. Китайгородська, О. Леонт'єв).

Практичне значення діяльнісного підходу полягає в тому, що на засадах оновлення змісту формується діялісна компетентність; процес засвоєння певного навчального (освітнього) матеріалу має діялісний характер, а технології навчання, відповідно, спрямовуються на формування в майбутнього фахівця вміння реалізувати різноманітні види діяльності.

Визначено принципи реалізації діялісного підходу в процесі підготовки вчителя іноземної мови: розвивальне навчання, фундаментальність, соціокультуродоцільність, міжпредметна інтеграція, практикоорієнтованість, професійна спрямованість, цінність ставлення до іноземної мови. Ці принципи утворюють систему, характерною ознакою якої є гармонійність, тому вони взаємообумовлені, взаємодіють і доповнюють один одного.

Уся діяльність викладача є виявом принципів перспективності та наступності, що містять три взаємопов'язані складові: теперішнє вивчення певного явища

спирається на те, що було розглянуто в минулому, і містить проєкцію на те, що буде опрацьовано, удосконалено й поглиблено в майбутньому.

У другому розділі дисертаційної праці «**Теоретичні основи реалізації діяльнісного підходу в процесі підготовки вчителя іноземної мови**» розкрито основні теоретичні позиції щодо реалізації положень діяльнісного підходу в контексті розвитку особистості майбутнього вчителя іноземної мови.

Аналіз наукових праць, присвячених проблемі підготовки педагогічних кадрів у вишах (О. Абдулліна, С. Архангельський, Ю. Бабанський, Є. Бондаревська, Н. Кузьміна, С. Кульневич, В. Сластьонін, Ю. Фокін), свідчать про складність поняття «підготовка», про ширину й різноманітність його трактування.

У своїх дослідженнях багато вчених (В. Андрущенко, Г. Атанов, В. Бондар, І. Зязюн, Б. Корольов, С. Сисоєва та ін.) підкреслюють необхідність підготовки фахівців нового покоління, здатних адаптуватися до швидких змін у професійній діяльності, самостійно поповнювати професійні знання та збагачувати власний досвід протягом усього життя.

Важливим методологічним підходом до дослідження системи професійної підготовки вчителя іноземної мови є діяльнісний підхід (основні положення якого розроблено в ґрунтовних працях П. Гальперіна, В. Давидова, Д. Ельконіна, А. Запорожця, М. Левіної, О. Леонтьєва, С. Рубінштейна, В. Слободчикова, Н. Талізінної), його провідною ідеєю є положення про те, що будь-який розвиток (чи особистісний, чи професійний) здійснюється лише в процесі діяльності. Згідно з діяльнісним підходом, саме діяльність є формою вияву творчої активності в організації поліфункційного контролю професійної підготовки вчителя.

Діяльнісна компетентність виявляється основою формування професійної мобільності вчителя іноземної мови. Визначальними показниками якості професійної освіти є професійна мобільність і адаптивність особистості до умов динамічно мінливого середовища. Вона є підставою для формування фахової компетентності, соціокультурної, іншомовної, комунікативної, навчальної, методичної, професійно орієнтованої, міжкультурної, а також інших компетентностей.

У визначенні змісту професійної компетентності Міжнародний департамент стандартів для навчання, досягнення та освіти (IBSTPI) розглядає поняття «компетентність» як спроможність кваліфіковано здійснювати діяльність, виконувати роботу.

У контексті діяльнісного підходу професійна компетентність – то є володіння засобами пізнання себе в навколишньому світі, здатність до повноцінного особистісного самовираження, самоорганізації, самовдосконалення, уміння зорієнтувати навчальний (освітній) процес на розвиток практичних умінь і навичок володіння іноземною мовою як засобом спілкування в різних життєвих і професійно значущих ситуаціях.

Професійна компетентність педагога – це складний комплекс, який включає знання, уміння, навички, готовність до діяльності, а також певну сукупність професійно важливих особистісних якостей, а саме: креативність, мобільність, комунікабельність, толерантність, урівноваженість, чуйність, прагнення до самопізнання, саморозвитку й самореалізації, саморефлексії.

Визначено дидактичні особливості формування мовної, мовленнєвої та соціокультурної компетентностей як субкомпетентностей у структурі професійної компетентності вчителя іноземної мови.

Важливим компонентом формування професійної компетентності студентів – майбутніх учителів іноземної мови – є мовна компетентність.

У сучасній лінгводидактиці це поняття визначається як обізнаність щодо мови в цілому, знань лінгвістичних одиниць, їхніх виражальних можливостей; володіння вміннями й навичками, що передбачає опанування основами науки про мову як знакову систему й суспільне явище, засвоєння комплексу одиниць і категорій мови: фонем, морфем, слова, словосполучення, речення, тексту.

Теоретичні знання з усіх розділів іноземної мови, що вивчається, є важливо необхідними для поетапного формування мовної компетентності. Навчання іноземної мови має здійснюватися в площині неперервного формування мовної компетентності, оскільки є основою для формування компетентності взагалі, і не лише визначає засвоєння теоретичних знань, але й формує мовні вміння й навички.

Мовленнєва компетентність є складовою професійної компетентності, тобто компетентністю нижчого ієрархічного порядку відносно останньої. Формування в студентів здатності до ефективного спілкування в різних сферах життєдіяльності під час сприймання, відтворення та продукування висловлювань передбачає посилення практичної спрямованості навчання іноземної мови та орієнтацію на діяльнісний розвиток студентів.

Значущою компетентністю (субкомпетентністю в структурі компетентності вищого ієрархічного порядку – професійної компетентності) майбутнього вчителя іноземної мови є комунікативна, адже спілкування є надзвичайно важливим інструментом для педагогічної діяльності, оскільки фахівець повинен працювати у сфері «людина – людина», у системі міжособистісних стосунків. Сучасна комунікативна компетентність містить систему комунікативних умінь, котрі формуються в процесі здійснення диференційованого та взаємопов'язаного навчання студентів усім видам мовленнєвої діяльності.

Для суб'єктів комунікації важливими є комунікативні вміння в рецептивних видах мовленнєвої діяльності, ефективність яких залежить від здатності людини сприймати й розуміти усне та писемне мовлення інших людей, адекватно реагувати, належним чином перетворюючи сприйняту інформацію та використовуючи її для вирішення власних комунікативних завдань.

Суть навчання з позицій реалізації положень діяльнісного підходу характеризується тим, що в центрі уваги перебуває не просто діяльність, а спільна діяльність викладача та студента в досягненні разом намічених цілей і виконанні завдань. Викладач не дає готових зразків для виконання певних завдань, а створює умови, ситуації, які забезпечували б можливість і необхідність здійснення різних видів такої діяльності, яка вимагає від студентів вияву творчості, безперервного пошуку шляхів розв'язування поставлених проблем.

Питання ситуаційності мовлення та створення навчальних комунікативних ситуацій досліджували такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як А. Алхазішвілі, В. Артемов, І. Бім, В. Бухбіндер, Х. Дж. Віддовсон (H. G. Widdowson), Д. Вілкінс

(D. A. Wilkins), Н. Девід (N. David), Г. Китайгородська, О. Леонт'єв, Т. Олійник, Ю. Пассов, Дж. Ревелл (J. Revell), Є. Розенбаум, В. Скалкін та ін.

Той, хто вивчає іноземну мову, повинен одночасно засвоїти й культуру народу, мову якого він вивчає, тобто необхідне формування соціокультурної компетентності. Задля її формування потрібні знання з країнознавства не як комплексу навчальних дисциплін, а так звані фонові знання (background knowledge), тобто знання про країну та її культуру, відомі всім жителям цієї країни.

У **третьому розділі** дисертаційної праці **«Обґрунтування функційно-структурної дидактичної системи та таксономії організаційно-дидактичних умов реалізації діяльнісного підходу в процесі підготовки вчителя іноземної мови»** визначено таксономію організаційно-дидактичних умов як основу розроблення дидактичної системи, а також описано процес моделювання цієї системи як єдності взаємопов'язаних компонентних конструктів (концептуально-дидактичного; змістово-дієвого; функційно-дієвого; рефлексійно-діяльнісного).

Задля забезпечення ґрунтовної науково-верифікованої основи дослідження реалізації діяльнісного підходу в процесі підготовки вчителя іноземної мови було висвітлено теоретико-методологічні засади вивчення окресленої дидактичної проблеми, що надало виважені підстави для визначення та дефініціяції організаційно-дидактичних умов, створення яких уможливить досягнення мети здійснюваної наукової праці та виконання сформульованих завдань.

Організаційно-дидактичні умови реалізації діяльнісного підходу в процесі професійної підготовки вчителя іноземної мови представляємо як таксономію ієрархізованих умов, котрі створюються циклічно-рівнево від найбільш загальної, яку трактуємо як парадигмально-системотвірну організаційно-дидактичну умову реалізації діяльнісного підходу в процесі підготовки вчителя іноземної мови, і яка є вислідом створення комплексу організаційно-дидактичних субумов, конкретизованих у нескінченному розмаїтті часткових умов.

Звернення до певної таксономії в упорядкуванні дидактичних впливів, котрі в узагальненому вигляді в межах здійснюваного дослідження представлено як організаційно-дидактичні умови, що створюються циклічно та ієрархічно-рівнево від умови найвищого ієрархічного рівня, яка може уявлятися й конкретизуватися як створення комплексу умов нижчого ієрархічного рівня й розкладатися на часткові умови до нескінченності. Саме в цьому вбачається доцільність вивчення їхньої взаємодоповнювальності, взаємовпливовості, взаємопроникнення та взаємореконструювання в разі виникнення непередбачуваних ситуаційно зумовлених внутрішніх і зовнішніх чинників, котрі можуть бути як позитивно інфлуенційними, так і певним чином деструктивними.

Організаційно-дидактичні умови в межах здійснюваного дослідження потрактуємо саме виходячи з наведених вище концептуальних положень і розуміємо як різновид дидактичних умов, де визначально-функційним є забезпечення організаційної складової, ураховуючи специфіку досліджуваного дидактичного феномена, котрий визначається ключовим концептом «реалізація діяльнісного підходу».

Застосування положень таксономічного підходу до дослідження організаційно-дидактичних умов реалізації діяльнісного підходу в процесі

підготовки вчителя іноземної мови обумовлено тим, що компетентнісна модель освітньої діяльності визначає необхідність системно-комплікативного трактування освітніх явищ, процесів, що допомагають зрозуміти їхню сутнісну природу в комплексі зв'язків і залежностей, що визначають спосіб і механізми їхнього функціонування та розвитку.

Отже, базові умови визначаються, структуруються, класифікуються на основі: системотвірних цілей моделі, концептуальних засад її реалізації, що отримали відповідне теоретичне обґрунтування, а також визначених у моделі функційних блок-конструктив системи (психодидактичної пропедевтики; мотивації вияву соціальної суб'єктності в освітньому процесі; інтеріоризації змісту професійно-філологічної значущої підготовки; активації соціокогнітивних процесів в інтегрованій освітній діяльності); виявлення критеріїв, показників та опис рівнів вияву функційного результату як сформованості професійної компетентності вчителя іноземної мови.

Виходячи з вищезазначеного, організаційно-дидактичні умови забезпечують інтеграційно-об'єднувальну функцію, оскільки задають відповідний, спільний для всіх компонент моделі змістовий контекст, функційно-діяльнісну платформу, а також контрольно-регулювальну, указуючи на ефективність процесу через дотримання умов як додаткових критеріїв-орієнтирів якості.

Таксономію виявлених організаційно-дидактичних умов реалізації діяльнісного підходу в професійній підготовці вчителя іноземної мови представлено на трьох ієрархізовано-підпорядкованих рівнях:

- парадигмально-системотвірна організаційно-дидактична умова реалізації діяльнісного підходу в процесі підготовки вчителя іноземної мови;
- комплекс організаційно-дидактичних субумов;
- часткові умови.

Виходячи зі свідомого розуміння теоретико-методологічних засад обґрунтування дидактичних основ реалізації діяльнісного підходу в процесі підготовки вчителя іноземної мови та врахування концептуально-дидактичного базису досліджуваної проблеми, а також на ґрунті ретельного вивчення актуального стану професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов у педагогічних закладах вищої освіти України та спираючись на узагальнення власного багаторічного педагогічного досвіду викладання різноманітних фахових навчальних дисциплін у межах професійно-фахової підготовки вчителів іноземних мов, було визначено та дефініційовано таксономію організаційно-дидактичних умов для розроблення моделі відповідної дидактичної системи на трьох рівнях: парадигмально-системотвірну організаційно-дидактичну умову реалізації діяльнісного підходу в процесі підготовки вчителя іноземної мови: забезпечення інтегрально-контамінаційного способу реалізації положень діяльнісного та компетентнісного підходів як домінувально-екстраполяційних та іррадіації положень єдності ієрархічно-підпорядкованих методологічних підходів (у межах здійснюваного дослідження), а саме: комунікативного, системного, синергетичного, аксіологічного, акмеологічного, культурологічного, суб'єктного та особистісно зорієнтованого в їхній комплікативно-контамінаційній взаємодії задля створення сучасного діє-орієнтованого освітнього середовища професійної підготовки вчителя іноземної мови.

Таким чином, парадигмально-системотвірною організаційно-дидактичною умовою детермінує способи створення, діє-функційність та системно-циклічну оновлюваність залежно від появи непередбачуваних зовнішніх і внутрішніх впливів комплексу організаційно-дидактичних субумов, котрі передусім спрямовані на усунення визначених на початку дослідження суперечностей.

Успішне створення парадигмально-системотвірної організаційно-дидактичної умови реалізації діяльнісного підходу в процесі підготовки вчителя іноземної мови забезпечується на наступному ієрархічному рівні (нижчого порядку) – створення комплексу організаційно-дидактичних субумов.

Перша організаційно-дидактична субумова – забезпечення системно-комплексного активування дидактичного потенціалу дисциплін блоку фахової підготовки як впливу, спрямованого на активацію мотиваційно-самоактуалізаційної складової професійної підготовки студента-філолога як майбутнього вчителя іноземної мови.

Друга організаційно-дидактична субумова – усвідомлення студентом важливості формування й розвитку власної діяльнісної компетентності як основи формування професійної компетентності.

Третя організаційно-дидактична субумова – визначення й інтенсифікація діяльнісного спрямування інноваційних освітніх технологій на основі врахування досвіду класичних діє-орієнтованих форм організації, методів, прийомів і засобів навчання та їхньої інтеграції з інтерактивними методами навчання із застосуванням сучасних ІТ-технологій.

Четверта організаційно-дидактична субумова – активація дидактичних механізмів цілеспрямованого системно-константного формування мовної, мовленнєвої та соціокультурної компетентностей як субкомпетентностей у структурі професійної компетентності вчителя іноземної мови на основі створення відповідного дидактико-методичного забезпечення.

П'ята організаційно-дидактична субумова – розроблення діагностувального інструментарію для визначення рівня вияву професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови.

Спираючись на метод теоретичного моделювання складних дидактичних явищ, реалізуємо авторську науково-обґрунтовану спробу моделювання способів реалізації діяльнісного підходу в процесі підготовки вчителя іноземної мови, метою якого вбачаємо розроблення й обґрунтування на теоретичному рівні моделі функційно-структурної дидактичної системи реалізації діяльнісного підходу в процесі підготовки вчителя іноземної мови.

Суттєво-значимим показником розвитку педагогіки у напрямі «гносеологічного ідеалу» є поетапне «впровадження» в науково-педагогічні дослідження певних процесів, котрі стосуються розроблення різноманітних моделей педагогічних і суто дидактичних механізмів й інструментів моделювання.

Модель функційно-структурної дидактичної системи реалізації діяльнісного підходу в процесі підготовки вчителя іноземної мови – це є ідеалізовано-узагальнене представлення ефективної динамічної структурованої відкритої функційно-взаємодіючої системи дидактичних компонентів реалізації діяльнісного підходу в процесі підготовки вчителя іноземної мови як єдності взаємопов'язаних

компонентних конструктів (концептуально-дидактичного, змістово-дієвого; функційно-дієвого; рефлексійно-діяльнісного), основою функціонування якої є створення таксономії організаційно-дидактичних умов, розробленої на трьох ієрархізовано-підпорядкованих рівнях: парадигмально-системотвірна організаційно-дидактична умова реалізації діяльнісного підходу в процесі підготовки вчителя іноземної мови; комплекс організаційно-дидактичних субумов; часткові умови, що мають прогностику нескінченної варіації виявів залежно від наявної навчальної (освітньої) ситуації.

Об'єктом моделювання в дослідженні виступає процес реалізації діяльнісного підходу в процесі підготовки вчителя іноземної мови. Здійснюване педагогічне (дидактичне) моделювання базується на таких положеннях:

- процес реалізації діяльнісного підходу в підготовці вчителя іноземної мови повинен бути безперервним упродовж експериментального дослідження;
- експериментальна методика включає елементи, котрі покликані забезпечити цілеспрямованість ефективного впровадження нововведень у теоретичну та практичну підготовку студентів;
- навчальні дисципліни та педагогічні практики (навчальні та виробничі), на основі яких вирішується поставлене педагогічне (дидактичне) завдання, можуть розглядатися як складові цілісної моделі підготовки вчителя іноземної мови (як моделі вищого ієрархічного порядку).

Урахування зазначених положень є важливим для визначення мети кожного етапу підготовки вчителя іноземної мови, а також для добору ефективних засобів досягнення загальної мети дослідження.

Отже, теоретичні засади педагогічного (дидактичного) моделювання дають змогу створити модель функційно-структурної дидактичної системи реалізації діяльнісного підходу в процесі підготовки вчителя іноземної мови як моделі нижчого ієрархічного порядку відносно моделі професійної підготовки вчителя іноземної мови на основі реалізації діяльнісного підходу (уможлиблюється через дотримання принципів синергії, системності, цілісності та циклічності організації та здійснення будь-якого педагогічного (чи то суто дидактичного) процесу).

Компонентні конструкти розробленої авторської моделі функційно-структурної дидактичної системи реалізації діяльнісного підходу в процесі підготовки вчителя іноземної мови представлено на рис. 1.

У **четвертому розділі** дисертаційної праці «**Дослідно-експериментальна апробація дидактичної системи реалізації діяльнісного підходу в процесі підготовки вчителя іноземної мови**» описано розроблене дидактико-методичне забезпечення реалізації діяльнісного підходу в процесі підготовки вчителя іноземної мови.

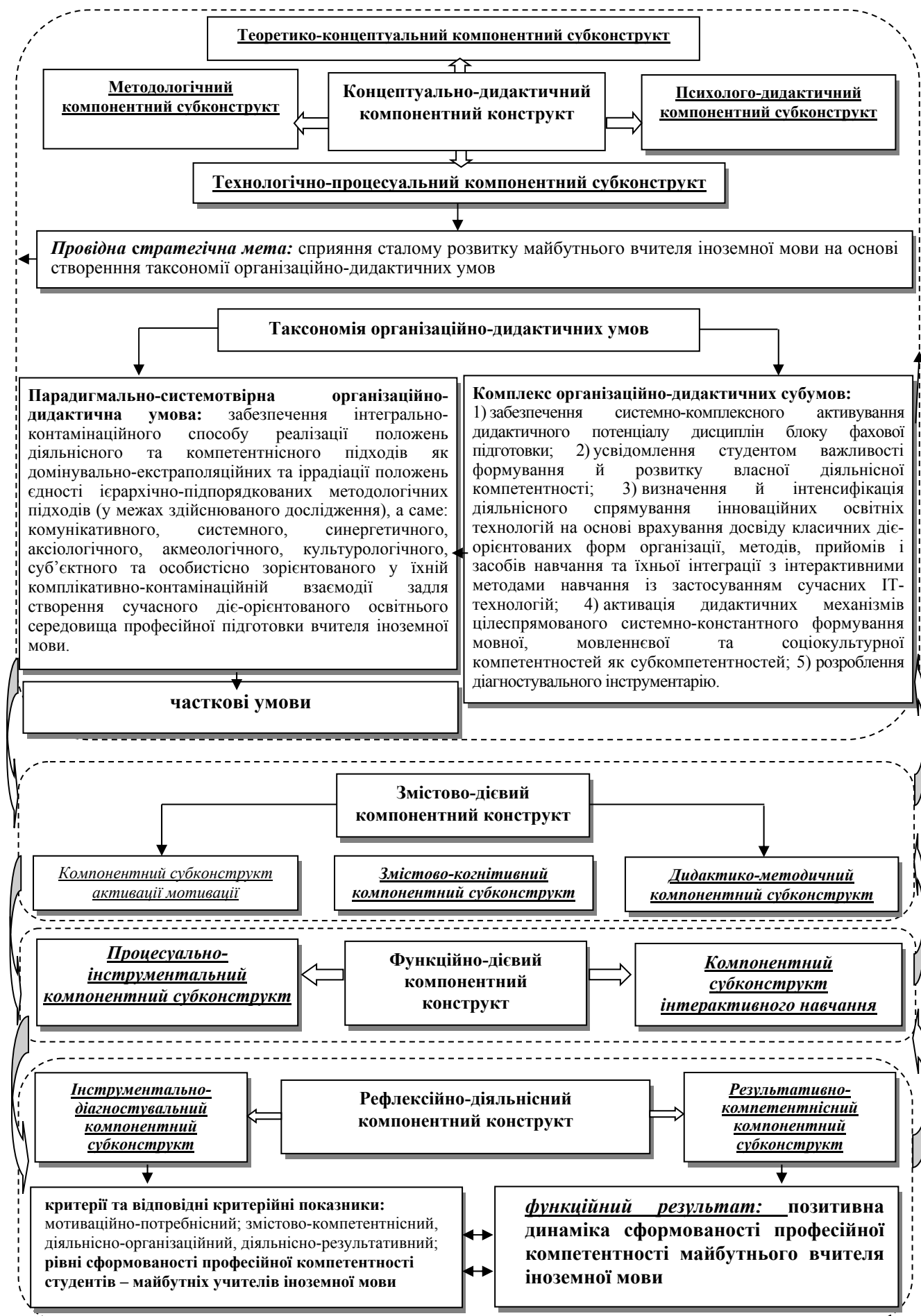

Рис. 1. Модель функційно-структурної дидактичної системи

Вихідними положеннями формування дидактико-методичної основи імплементації функційно-структурної дидактичної системи реалізації діяльнісного підходу в процесі підготовки вчителя іноземної мови є рівень професійної підготовки студентів, готовність їх виконувати функції вчителя іноземної мови.

Для перевірки гіпотези, висунутої в науковому дослідженні, було запропоновано експериментально-дослідну систему реалізації діяльнісного підходу. Його основна ідея в дослідженні пов'язана не із самою діяльністю як такою, а з діяльністю як засобом становлення й розвитку суб'єкта.

Для проведення експериментального дослідження було розроблено методiku його організації та здійснення, спрямовану на імплементацію теоретично обґрунтованої функційно-структурної дидактичної системи реалізації діяльнісного підходу в процесі підготовки вчителя іноземної мови на основі створення відповідної таксономії організаційно-дидактичних умов, дібрано засоби та прийоми, які визначають ефективні шляхи підготовки вчителя іноземної мови, передбачають встановлення різниці між початковим та набутим рівнями сформованості його професійної компетентності.

Констатувальний етап експерименту передбачав визначення вихідного рівня професійної підготовки студентів. За його результатами визначались чинники, які можуть вплинути на підвищення рівня сформованості професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови.

На формувальному етапі експерименту перевірено висунуту на початку дослідження гіпотезу.

Програмою дослідно-експериментальної роботи було передбачено:

1. Визначення вихідного рівня підготовки вчителя іноземної мови, а саме: виявлення рівня оволодіння знаннями, уміннями, навичками та компетенціями.
2. Упровадження методики реалізації діяльнісного підходу в процесі підготовки вчителя іноземної мови.
3. Перевірку рівня сформованості професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови після впровадження авторської функційно-структурної дидактичної системи.
4. Проведення інтерпретації результатів дослідно-експериментальної роботи.

За вихідний рівень підготовки вчителів іноземної мови, який визначався під час констатувального етапу експерименту, прийнято рівень підготовки студентів із відповідних дисциплін. Дослідження проводилося до впровадження функційно-структурної дидактичної системи. Рівень і показники професійної підготовки студентів контрольної й експериментальної груп визначалися за розробленими варіантами після кожного етапу дослідження (зрізу). Завдання об'єднано в окремі блоки для визначення рівня сформованості компонентів професійної компетентності: діялісно-практичного, мотиваційно-ціннісного та когнітивно-творчого. Кожен варіант є узагальненим результатом аналізу проведеного спостереження, анкетування, тестування, виконання вправ і проведення контрольних робіт студентами контрольних та експериментальних груп. Оцінювання досягнень студентів здійснювалося за 100-бальною шкалою згідно з кредитно-модульною системою, але у процесі проведення обробки статистичних даних для зменшення цифрового навантаження обрано шкалу від 2 до 5 балів.

Відповідно до визначеної оцінної шкали визначався рейтинговий бал. Результати занесено в таблицю 1.

Формувальний етап експерименту полягав у застосуванні ефективних засобів реалізації діяльнісного підходу в процесі підготовки майбутніх учителів іноземної мови.

Незалежними змінними формувального етапу експерименту є:

- 1) професійна підготовка майбутніх учителів іноземної мови;
- 2) ефективні форми організації освітнього процесу (на основі активного застосування інформаційних технологій) й активні методи навчання: проблемна лекція, лекція-візуалізація, лекція прес-конференція, евристична бесіда, діалог, полілог, «мозковий штурм», «мікрофон», ділова гра, аналіз ситуації, портфоліо, педагогічне проектування, методи контролю й оцінювання якості знань;
- 3) комплекс оптимальних засобів (інтерактивна дошка, комп'ютерні мережі, аудіовізуальні, технічні, друковані, мультимедійні та текстові засоби) і технологій (адаптивні, діяльнісно-зорієнтовані, інформаційно-комунікаційні, проєктні технології; ігротехнології професійного вдосконалення, технологія портфоліо).

Залежними змінними є:

- 1) рівні професійної підготовленості майбутніх учителів іноземної мови (за компонентами професійної компетентності: мотиваційно-ціннісний, діяльнісно-практичний та когнітивно-творчий): високий, середній і низький;
- 2) ключові компетентності (мовна, мовленнєва, комунікативна, лінгводидактична, лінгвокраїнознавча, діяльнісна, методична, інтерактивна, технологічна), від яких залежить рівень сформованості професійної компетентності.

Ідея формувального етапу експерименту полягала в тому, щоб, забезпечивши діяльнісно зорієнтовану (діє-орієнтовану) організацію освітнього процесу, отримати відповідні результати про її вплив на рівень підготовки майбутніх учителів іноземної мови, що виражається у сформованості їхньої професійної компетентності. Реалізація мети формувального етапу експерименту здійснювалася на основі оновлення змісту професійно орієнтованих навчальних дисциплін і педагогічної практики.

Після проведення формувального етапу експерименту в експериментальних групах зросла кількість студентів з високим рівнем професійної підготовки порівняно з констатувальним етапом на 38,2%; з середнім – на 32,0%; з низьким – зменшилася на 70%. У контрольних групах високий рівень професійної підготовки студентів зріс на 13,6%; середній – на 33,6%; низький зменшився на 47,2%. Динаміка зміни рівнів професійної підготовки студентів – майбутніх учителів іноземної мови – відображена в таблиці 2.

Узагальнені показники вихідного рівня підготовки студентів
(середньоарифметична \bar{X}^0)

дисципліни	групи	Заклади вищої освіти								
		Експериментальний заклад №1			Експериментальний заклад №2			Експериментальний заклад №3		
		МЦ	ДП	КТ	МЦ	ДП	КТ	МЦ	ДП	КТ
практика усного й писемного мовлення	к	2,08	2,07	2,18	2,1	2,15	2,09	2,08	2,25	2,06
	е	2,11	2,15	2,12	2,2	2,17	2,05	2,3	2,03	2,2
фонетика	к	2,2	2,09	2,13	2,06	2,13	2,2	2,08	2,2	2,06
	е	2,13	2,2	2,17	2,08	2,25	2,1	2,08	2,03	2,09
граматика	к	2,18	2,08	2,07	2,09	2,1	2,15	2,06	2,08	2,03
	е	2,11	2,15	2,12	2,05	2,2	2,17	2,2	2,3	2,25
лексикологія	к	2,08	2,03	2,07	2,1	2,1	2,17	2,09	2,03	2,1
	е	2,11	2,15	2,1	2,15	2,09	2,2	2,25	2,08	2,1
стилістика	к	2,13	2,09	2,13	2,06	2,13	2,2	2,08	2,2	2,1
	е	2,2	2,2	2,17	2,08	2,25	2,1	2,08	2,03	2,1
лінгвокраїнознавство	к	2,09	2,07	2,09	2,22	2,15	2,03	2,06	2,08	2,1
	е	2,07	2,1	2,1	2,05	2,2	2,11	2,1	2,06	2,06
методика	к	2,17	2,08	2,1	2,13	2,09	2,13	2,13	2,06	2,17
	е	2,09	2,08	2,1	2,17	2,03	2,09	2,2	2,1	2,17
педагогічна практика	к	2,05	2,08	2,1	2,15	2,05	2,13	2,09	2,06	2,0
	е	2,13	2,2	2,15	2,15	2,15	2,2	2,25	2,1	2,15
середнє	к	2,1	2,11	2,11	2,09	2,18	2,14	2,1	2,14	2,12
	е	2,13	2,11	2,12	2,13	2,17	2,15	2,12	2,18	2,12

дисципліни	групи	Заклади вищої освіти								
		Експериментальний заклад №4			Експериментальний заклад №5			Середнє		
		МЦ	ДП	КТ	МЦ	ДП	КТ	МЦ	ДП	КТ
практика усного і писемного мовлення	к	2,1	2,13	2,1	2,13	2,25	2,1	2,12	2,14	2,1
	е	2,2	2,05	2,15	2,17	2,13	2,25	2,2	2,1	2,15
фонетика	к	2,2	2,17	2,15	2,05	2,1	2,17	2,05	2,17	2,11
	е	2,2	2,1	2,25	2,1	2,11	2,17	2,1	2,17	2,12
граматика	к	2,1	2,13	2,05	2,08	2,2	2,0	2,1	2,12	2,14
	е	2,15	2,2	2,25	2,25	2,17	2,3	2,15	2,2	2,1
лексикологія	к	2,17	2,2	2,13	2,06	2,06	2,1	2,11	2,08	2,14
	е	2,2	2,17	2,25	2,	2,09	2,2	2,15	2,12	2,15
стилістика	к	2,06	2,2	2,08	2,17	2,25	2,05	2,1	2,17	2,11
	е	2,09	2,2	2,15	2,1	2,15	2,1	2,11	2,17	2,12
лінгвокраїнознавство	к	2,15	2,08	2,17	2,2	2,05	2,13	2,13	2,1	2,1
	е	2,22	2,09	2,22	2,05	2,17	2,13	2,08	2,15	2,12
методика	к	2,1	2,13	2,2	2,09	2,1	2,03	2,14	2,09	2,1
	е	2,2	2,15	2,09	2,1	2,11	2,07	2,15	2,1	2,1
педагогічна практика	к	2,0	2,1	2,17	2,05	2,09	2,15	2,09	2,11	2,13
	е	2,13	2,25	2,2	2,05	2,15	2,2	2,12	2,14	2,16
середнє	к	2,13	2,07	2,13	2,08	2,12	2,15	2,11	2,1	2,11
	е	2,15	2,14	2,19	2,12	2,17	2,13	2,13	2,14	2,13

Таблиця 2

Динаміка зміни рівнів професійної підготовки студентів – майбутніх учителів іноземної мови

Рівні	Констатувальний етап експерименту	Контрольний етап експерименту	приріст	Констатувальний етап експерименту	Формувальний етап експерименту	приріст
	Контрольна група			Експериментальна група		
високий	-	13,6±0,31	13,6±0,31	-	38,2±0,06	38,2±0,06
середній	13,3±0,14	46,9±0,42	33,6±0,28	10,4±0,13	42,4±0,09	32,0±0,04
низький	86,7±0,11	39,5±0,3	-47,2±0,19	89,6±0,11	19,4±0,1	-70,2±0,01

Отже, результати проведеного експерименту показали позитивні зміни в професійній підготовці майбутніх учителів іноземної мови, завдяки цілеспрямованій реалізації положень діяльнісного підходу у взаємозв'язку з компетентнісним, акмеологічним та іншими методологічними підходами в навчанні, що здійснювалося шляхом поєднання традиційних методів навчання із застосуванням сучасних педагогічних технологій, інтерактивних методів та ефективних засобів навчання.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення й запропоновано новий науковий підхід до розв'язання проблеми реалізації діяльнісного підходу в підготовці вчителя іноземної мови.

Отримані результати доводять правильність твердження про те, що висунута на початку дослідження гіпотеза підтвердилася, а також засвідчили ефективність розв'язання поставлених завдань.

1. На основі аналізу філософсько-освітньої, психолого-педагогічної та дидактико-методичної зарубіжної та вітчизняної літератури з'ясовано стан розробленості проблеми реалізації діяльнісного підходу в процесі підготовки вчителя іноземної мови та розкрито її дидактичні основи, які трактуємо як теоретичне обґрунтування розроблення моделі функційно-структурної дидактичної системи як єдності взаємопов'язаних компонентних конструктів (концептуально-дидактичного, змістово-дієвого; функційно-дієвого; рефлексійно-діяльнісного), основою ефективного функціонування якої є вияв і створення таксономії організаційно-дидактичних умов (на трьох рівнях). З'ясовано сутність і специфіку технологічно-процесуального феномена «реалізація діяльнісного підходу в освітньому процесі» (у розумінні обґрунтування доцільності розроблення й імплементації функційно-структурної дидактичної системи на основі створення таксономії відповідних організаційно-дидактичних умов в освітній процес вищої

педагогічної школи) на засадах моделювання з використанням положень діяльнісного з проєкцією на «діє-орієнтований» як провідного та сукупності інших методологічних підходів (компетентнісного, комунікативного, системного, синергетичного, аксіологічного, акмеологічного, культурологічного, суб'єктного та особистісно зорієнтованого в їхній комплікативно-контамінаційній єдності).

2. З'ясовано сутність і специфіку феномена «реалізація діяльнісного підходу в процесі підготовки вчителя іноземної мови» й уточнено поняття, які його характеризують, конкретизовано їхній психолого-педагогічний зміст. Провідною ідеєю діяльнісного підходу є положення про те, що будь-який розвиток (чи особистісний, чи професійний) здійснюється лише в процесі діяльності. Базова категорія цього підходу – категорія діяльності. Згідно з діялісним підходом, саме діяльність є формою вияву творчої активності в організації поліфункційного контролю професійної підготовки вчителя. Основні положення діялісного підходу до системи поліфункційного контролю професійної підготовки компетентного працівника в закладі вищої освіти вчені вбачають у тому, що: контроль рівнів сформованості його певних компетентностей реалізується в діяльності. Отже, необхідно обирати активні форми контролю; професійно-особистісний розвиток майбутнього фахівця здійснюється в діяльності; рефлексія є компонентом діяльності; ставлення студента до результату власної діяльності призводить до розвитку; студент є суб'єктом діяльності, він займає активну позицію у виборі форм і методів контролю й самоконтролю своєї діяльності; спілкування як частина діяльності реалізується як у контактному, так й у віртуальному освітніх середовищах; суб'єкт-суб'єктні відносини в здійсненні контролю мають реалізовуватись на всіх рівнях. Діялісна компетентність виявляється основою формування професійної мобільності вчителя іноземної мови. Визначальними показниками якості професійної освіти є професійна мобільність й адаптивність особистості до умов динамічно мінливого середовища. В основу формування професійної мобільності вчителя іноземної мови покладається діялісна компетентність, котра передбачає практичне оволодіння всіма видами мовленнєвої діяльності та комунікативне використання іноземної мови як у повсякденних, загальних, ділових ситуаціях, так і у фахових, котрі поряд із навчанням іншомовного спілкування передбачають усвідомлення студентом зв'язків між власною та іноземною культурами, розвиток й активізацію метапредметного мислення, формування навичок і вмінь автономного навчання, спрямованого на формування в студента особистої відповідальності за результати навчання шляхом організації навчального (освітнього) процесу з викладачем.

3. Діялісна компетентність є основою формування фахової компетентності, соціокультурної, іншомовної, комунікативної, навчальної, методичної, професійно орієнтованої, міжкультурної, а також інших компетентностей. Визначено дидактичні особливості формування мовної, мовленнєвої та соціокультурної компетентностей як субкомпетентностей у структурі професійної компетентності вчителя іноземної мови. Суть навчання з позицій реалізації положень діялісного підходу характеризується тим, що в центрі уваги перебуває не просто діяльність, а спільна діяльність викладача та студента в досягненні разом намічених цілей і завдань. Розроблено й теоретично обґрунтовано ієрархію реалізації положень

діяльнісного підходу в процесі підготовки вчителя іноземної мови. Формування на належному рівні лінгвістичних мовних, мовленнєвих і комунікативних знань, усвідомленого застосування їх студентами в навчальних (освітніх) і життєвих ситуаціях – одне з найважливіших завдань викладача. Успішному вирішенню визначеної проблеми сприяє реалізація положень діяльнісного підходу в його оновленому баченні як «діє-орієнтованого», що забезпечує формування згаданих вище компетентностей.

4. Виявлено та дефініційовано таксономію організаційно-дидактичних умов реалізації діяльнісного підходу в процесі підготовки вчителя іноземної мови як основу розроблення моделі відповідної дидактичної системи на трьох ієрархізовано-підпорядкованих рівнях: парадигмально-системотвірна організаційно-дидактична умова; комплекс організаційно-дидактичних субумов; часткові умови (парадигмально-системотвірна організаційно-дидактична умова: забезпечення інтегрально-контамінаційного способу реалізації положень діяльнісного та компетентнісного підходів як домінувально-екстраполяційних та іррадіації положень єдності ієрархічно-підпорядкованих методологічних підходів (у межах здійснюваного дослідження), а саме: комунікативного, системного, синергетичного, аксіологічного, акмеологічного, культурологічного, суб'єктного та особистісно зорієнтованого – у їхній комплікативно-контамінаційній взаємодії задля створення сучасного діє-орієнтованого освітнього середовища професійної підготовки вчителя іноземної мови; комплекс організаційно-дидактичних субумов: забезпечення системно-комплексного активування дидактичного потенціалу дисциплін блоку фахової підготовки як впливу, спрямованого на активацію мотиваційно-самоактуалізаційної складової професійної підготовки студента-філолога як майбутнього вчителя іноземної мови; усвідомлення студентом важливості формування й розвитку власної діяльнісної компетентності як основи формування професійної компетентності; визначення й інтенсифікація діяльнісного спрямування інноваційних освітніх технологій на основі урахування досвіду класичних діє-орієнтованих форм організації, методів, прийомів і засобів навчання та їхньої інтеграції з інтерактивними методами навчання із застосуванням сучасних ІТ-технологій; активація дидактичних механізмів цілеспрямованого системно-константного формування мовної, мовленнєвої та соціокультурної компетентностей як субкомпетентностей у структурі професійної компетентності вчителя іноземної мови на основі створення відповідного дидактико-методичного забезпечення; розроблення діагностувального інструментарію для визначення рівня вияву професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови.

5. Розроблено та обґрунтовано доцільність імплементації в освітній процес вищої педагогічної школи функційно-структурної дидактичної системи реалізації діяльнісного підходу в процесі підготовки вчителя іноземної мови, яка є єдністю чотирьох компонентних конструктів (концептуально-дидактичного: методологічний, теоретико-концептуальний, технологічно-процесуальний, психолого-дидактичний компонентні субконструкти; змістово-дієвого: організаційно-дієвий компонентний субконструкт; когнітивно-змістовий компонентний субконструкт; функційно-дієвого: компонентний субконструкт мотивації діяльності майбутнього вчителя; інструментально-діяльнісний

компонентний субконструкт; рефлексійно-діяльнісного: діагностувально-інструментальний компонентний субконструкт, компетентнісно-верифікаційний компонентний субконструкт; аналітико-статистичний компонентний субконструкт) реалізації діяльнісного підходу в процесі підготовки вчителя іноземної мови на засадах урахування ціннісно-вартісних положень інших методологічних підходів: компетентнісного, комунікативного, системного, синергетичного, аксіологічного, акмеологічного, культурологічного, суб'єктного та особистісно зорієнтованого, що забезпечує дидактично-зумовлену результативність впливу на формування професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови на ґрунті значущого підвищення ефективності формування їхніх суб'єктних якостей як результату активації процесів само в інформаційно-освітньому середовищі сучасного педагогічного закладу вищої освіти.

6. Виявлено можливості активації дидактичного потенціалу навчання гуманітарних дисциплін під час здійснення підготовки майбутніх учителів іноземних мов у вищій педагогічній школі з проєкцією на реалізацію діяльнісного підходу в його оновленому розумінні як діє-орієнтованого та з урахуванням ціннісно-вартісного впливу положень інших методологічних підходів; психолого-дидактичні аспекти активації процесів самоактуалізації та самодіяльності в інформаційно-освітньому середовищі сучасного педагогічного закладу вищої освіти. На цій основі уточнено критерії (мотиваційно-потребнісний; організаційно-діяльнісний; змістово-когнітивний; діялісно-результативний); критерійно обумовлені показники (за кожним із критеріїв) і рівні (творчий; відтворювально-самостійний; імітаційно-репродуктивний; початковий) сформованості професійної компетентності майбутніх учителів іноземної мови.

7. Здійснено апробацію та експериментально перевірено результативність функціонування авторської функційно-структурної дидактичної системи за створення визначеної таксономії організаційно-дидактичних умов як механізму дидактичного впливу на формування професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови. Після проведення формувального етапу експерименту в експериментальних групах зріс високий рівень професійної підготовки студентів порівняно із констатувальним етапом на 38,2%; середній – на 32,0%; низький – зменшився на 70%. У контрольних групах високий рівень професійної підготовки студентів зріс на 13,6%; середній – на 33,6%; низький – зменшився на 47,2%. На основі отриманих результатів дослідження констатовано, що рівень професійної підготовки студентів контрольної групи змінився з незначним відхиленням, а рівень професійної підготовки студентів експериментальної групи значно вищий. Результати проведеного експерименту показали позитивні зміни в професійній підготовці майбутніх учителів іноземної мови, що забезпечувалось удосконаленням освітнього процесу завдяки упровадженню діялісного підходу у взаємозв'язку з компетентнісним, акмеологічним та іншими методологічними підходами в навчанні, реалізація яких здійснювалася шляхом поєднання традиційних методів навчання із застосуванням сучасних педагогічних технологій, інтерактивних методів та ефективних засобів навчання.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, у яких опубліковано основні результати дисертації

Монографії

1. Шмир М. Лінгводидактичні аспекти реалізації діяльнісного підходу в навчанні іноземної мови: монографія. Київ: Педагогічна думка, 2017. 232 с.

2. Шмир М. Акмеологічні аспекти реалізації діяльнісного підходу у процесі підготовки вчителя іноземної мови: монографія. Тернопіль: Підручники і посібники, 2018. 272 с.

Публікації в наукових виданнях іноземних держав та у виданнях, які включено до міжнародних наукометричних баз

3. Шмир М. Акмеологічно-діяльнісний підхід у навчанні іноземної мови та засоби його реалізації. *Virtus. Scientific Journal*. 2017. № 18. С. 145–148.

4. Шмир М. Різновиди лекцій в навчанні іноземної мови у контексті діяльнісного підходу. *Virtus. Scientific Journal*. 2017. № 16. С. 123–127.

5. Шмир М. Акмеологічно-діяльнісний підхід у формуванні професійної мобільності вчителя іноземної мови. *Virtus. Scientific Journal*. 2017. № 14. С. 141–142.

6. Шмир М. Наступність і перспективність в навчанні іноземної мови в контексті діяльнісного підходу в історико-педагогічному аспекті. *Virtus. Scientific Journal*. 2017. № 11. С. 143–146.

7. Шмир М. Модель підготовки вчителя іноземної мови. *Virtus. Scientific Journal* 2019. № 36. С. 142–145.

8. Шмыр М. Некоторые аспекты формирования у студентов деятельности компетентности в процессе преподавания иностранного языка. *Актуальные проблемы филологии: Международный ежегодник* (10 июля 2013 г.). Вып. 7. Барнаул; Рубцовск: Изд-во Алт. ун-та, 2013. С. 98–103.

Статті в наукових фахових виданнях України

9. Шмир М. Міжпредметні зв'язки при викладанні іноземних мов як один із засобів підвищення конкурентноздатності майбутніх фахівців. *Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні дослідження. Досвід. Пошуки*: збірник наукових праць. Вип. 14. Харків, 2009, С. 259–268.

10. Шмир М. Міжпредметний підхід у формуванні діяльнісної компетенції студентів при викладанні німецької мови у вищому навчальному закладі. *Педагогічний альманах: збірник наукових праць*. Вип. 12. ч. 2. Херсон, 2011. С. 221–225.

11. Шмир М. Деякі аспекти міжпредметного підходу у формуванні соціокультурної компетенції студентів при вивченні німецької мови. *Гуманітарний вісник державного вищого навчального закладу «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»*: збірник наукових праць. Педагогіка. Психологія. Філософія. 2011. Вип. 22. С. 254–258.

12. Шмир М. Реалізація міжпредметних зв'язків – один із шляхів формування комунікативної та соціокультурної компетенції у студентів вищих навчальних закладів при викладанні німецької мови: *Актуальні проблеми гуманітарної освіти: збірник наукових статей*. Вип. 7. Кременець. 2011. С. 130–132.

13. Шмир М. Діяльнісний підхід у викладанні іноземних мов. *Актуальні*

проблеми гуманітарної освіти: збірник наукових статей КОГПА ім. Тараса Шевченка. Кременець, 2015. С. 42–45.

14. Шмир М. Реалізація міжпредметних зв'язків – один із шляхів формування комунікативної та соціокультурної компетенції у студентів вищих навчальних закладів при викладанні іноземної мови. *Актуальні проблеми гуманітарної освіти: збірник наукових статей КОГПА ім. Тараса Шевченка*. Кременець, 2015. С. 53–55.

15. Шмир М. Активізація навчально-пізнавальної діяльності студентів у контексті діяльнісного підходу. *Педагогічні науки*. Вип. LXXII. Т. 2. Херсон, 2016. С. 63–66.

16. Шмир М. Діяльнісна компетентність – основа формування професійної мобільності вчителя іноземної мови. *Педагогічні науки*. Вип. LXXV. Т. 2. Херсон, 2017. С. 206–210.

17. Шмир М. Саморозвиток як чинник організації і здійснення науково-дослідної діяльності майбутніх учителів іноземної мови. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка: науковий збірник*. Луганськ, 2019. С. 142–150.

18. Шмир М. Динаміка розвитку навчально-пізнавальної діяльності студентів у процесі навчання іноземної мови в контексті діяльнісного підходу. *Наукові записки. Серія: Психолого-педагогічні науки*. Ніжин, 2019. № 3. С. 82–93.

19. Шмир М. Формування пізнавальної діяльності студентів при проведенні лекційних занять з іноземної мови в контексті діяльнісного підходу. *Вісник Глухівського НПУ імені Олександра Довженка. Педагогічні науки*. Глухів, 2019. Випуск 3 (41). С. 165–171.

20. Шмир М. Принципи наступності і перспективності в навчанні іноземної мови – дидактична основа забезпечення формування пізнавальної діяльності студентів. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка*. Мелітополь, 2019. № 2 (23). С. 80–86.

21. Шмир М. Технологічна модель реалізації діяльнісного підходу у процесі формування пізнавальної діяльності студентів під час навчання іноземної мови. *Інноваційна педагогіка*. Одеса, 2019. Вип. 17. Т. 2. С. 126–132.

22. Шмир М. Мотивація навчання – важлива дидактична умова формування пізнавальної діяльності в контексті діяльнісного підходу. *Вісник Черкаського університету. Серія: Філологічні науки*. Черкаси, 2019. С. 218–221.

23. Шмир М. Діяльнісне спрямування комунікативно-компетентнісного підходу у підготовці вчителя іноземної мови. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. Умань, 2019. Вип. 3. С. 201–207.

24. Шмир М. Професійна компетентність вчителя іноземної мови в контексті діяльнісного підходу. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка. Серія: Педагогічні науки*. Чернігів, 2019. Вип. 4 (160). С. 213–218.

25. Шмир М. Діяльнісний підхід у сучасному освітньому просторі та основні критерії його реалізації. *Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»*. Переяслав-Хмельницький, 2020, № 46. С. 161–167.

Опубліковані праці апробаційного характеру

26. Шмир М. Навчання реферування та анотування – один із шляхів реалізації діяльнісного підходу в навчанні іноземної мови. *Актуальные научные исследования в современном мире: VIII Междунар. науч.-практ. инт.-конф.*, 22-23 декабря 2016 г.: сборник научных статей. Переяслав-Хмельницкий, 2015. Вып. 8, ч. 5. С. 105–109.

27. Шмир М. Діяльнісний аспект навчання полілогу як одного із видів мовленнєвої діяльності. *Актуальные научные исследования в современном научном мире: материалы VII Междунар. науч.-практ. инт.-конф.*, 24-25 ноября 2015 г., Сб. науч. тр. Переяслав-Хмельницкий, 2015. Вып. 7, ч. 3. С. 158–162.

28. Шмир М. Суть діяльнісного підходу в навчанні. *Сучасні тенденції у сфері лінгвістики, мовної комунікації та методики викладання іноземних мов: Матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф.*, 18-19 травня 2016 р., ТНЕУ / за заг. ред. Н. С. Лисої. Тернопіль: Астон, 2016. С. 46–48.

29. Шмир М. Діяльнісний підхід у формуванні у студентів соціокультурної компетентності в процесі навчання іноземної мови. *Психологія та педагогіка: необхідність впливу науки на розвиток практики в Україні: збірник тез наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 26-27 лютого 2016 р.)*. Львів: ГО «Львівська педагогічна спільнота», 2016. С. 93–95.

30. Шмир М. Інтерактивне навчання – ефективний засіб реалізації діяльнісного підходу в навчанні іноземної мови. *Актуальні проблеми педагогічної науки: матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 11-12 листопада 2016 р.) / ГО «Інститут інноваційної освіти»; Науково-навчальний центр прикладної інформатики НАН України*. Київ: ГО «Інститут інноваційної освіти», 2016. С. 77–80.

31. Шмир М. Дистанційне навчання – один із методів реалізації діяльнісного підходу в навчанні іноземної мови. *Сучасні досягнення вітчизняних вчених в галузі педагогічних та психологічних наук: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, Україна, 4-5 березня 2016 р.)*. Київ: ГО «Київська наукова організація педагогіки та психології», 2016. С. 49–52.

32. Шмир М. Семантизація лексичних одиниць в навчанні іноземної мови в контексті діяльнісного підходу. *Наука України: проблеми сьогодення та перспективи розвитку: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції «Наука України: проблеми сьогодення та перспективи розвитку» (м. Київ, 25-26 вересня 2015 р.) / ГО «Інститут освітньої та молодіжної політики»; Науково-навчальний центр прикладної інформатики НАН України*. Київ: ГО «ІОМП», 2015. С. 35–38.

33. Шмир М. Формування навичок діалогічного мовлення в навчанні іноземної мови з точки зору діяльнісного підходу. *Наукова дискусія: питання педагогіки та психології: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, Україна, 4-5 грудня 2015 р.)*. Київ: ГО «Київська наукова організація педагогіки та психології», 2015. С. 40–43.

34. Шмир М. Самоконтроль і його роль в реалізації діяльнісного підходу в навчанні іноземної мови. *Сучасна педагогіка: теорія, методика, практика: Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (м. Хмельницький, 16-17 жовтня 2015 р.)*. Херсон: Вид. дім «Гельветика», 2015. С. 89–93.

35. Шмир М. Самостійна робота студентів в контексті діяльнісного підходу. *Наука України: проблеми сьогодення та перспективи розвитку*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Наука України: проблеми сьогодення та перспективи розвитку» (м. Одеса, 29-30 травня 2015 р.) / ГО «Інститут освітньої та молодіжної політики»; Науково-навчальний центр прикладної інформатики НАН України. Одеса: «ІОМП», 2015. С. 47–50.

36. Шмир М. Діяльнісний аспект формування іншомовного монологічного мовлення. *Теорія і практика освіти в сучасному світі*: Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції (м. Чернігів, 13-14 листопада 2015 р.). Херсон: Вид. дім «Гельветика», 2015. С. 81–84.

37. Шмир М. Діяльнісний аспект диференціації дидактичних особливостей усного та писемного мовлення в навчанні іноземної мови. *Актуальні питання сучасної педагогіки*: Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції (м. Ужгород, 11-12 грудня 2015 р.). Херсон: Вид. дім «Гельветика», 2015. С. 86–88.

38. Шмир М. Дидактичні основи вивчення лексики туристичної тематики. *Розвиток туристичної індустрії в Україні: реалії та перспективи*: Міжнародна науково-практична конференція. Тернопіль, 2004. С. 45–49.

39. Шмир М. Співпраця викладача і студентів у навчанні німецької мови. *Молода наука України. Перспективи та пріоритети розвитку*: Матеріали XVII Всеукраїнської з міжнародною участю науково-практичної заочної конференції (м. Київ, 24-25 квітня 2015 р.) / ГО Інститут освітньої та молодіжної політики; Науково-навчальний центр прикладної інформатики НАН України. Київ: ГО «ІОМП», 2015. С. 116–121.

40. Шмир М. Основні компоненти змісту навчання іноземної мови в контексті діяльнісного підходу. *Modern scientific challenges and trends: a collection of scientific works of the International scientific conference (20th May, 2018)*. Warsaw: Sp.zo.o. “iScience”, 2018. Part 3. P. 91–94.

41. Шмир М. Дистанційна форма навчання у підготовці вчителя іноземної мови. *Modern scientific challenges and trends: a collection of scientific works of the International scientific conference (28th April, 2018)*. Warsaw: Sp.zo.o. “iScience”, 2018. P. 109-113.

42. Шмир М. Практичні заняття з іноземної мови, їх мета і функції у контексті діяльнісного підходу. *Modern scientific challenges and trends: a collection of scientific works of the International scientific conference (20th June, 2018)*. Warsaw: Sp.zo.o. “iScience”, 2018. P. 27–31.

43. Шмир М. Особливості реалізації діяльнісного підходу в навчанні іноземної мови у дошкільному навчальному закладі. *Актуальні питання, проблеми та перспективи розвитку гуманітарного знання у сучасному інформаційному просторі: національний та інтернаціональний аспекти*: зб. наук. праць / за заг. ред. д. філос. н. Журби М. А. Монреаль: СРМ «ASF», 2017. С. 77–79.

44. Шмир М. Лінгводидактичні основи формування мовної особистості вчителя іноземної мови. *Лабіринти реальності*: зб. наук. праць / за заг. ред. д. філос. н. Журби М. А. Монреаль: СРМ «ASF», 2017. С. 44–46.

45. Шмир М. Акмеологічний аспект реалізації діяльнісного підходу у процесі підготовки вчителя іноземної мови. *Релігія, релігійність, філософія та*

гуманітаристика в сучасному інформаційному просторі: національний та інтернаціональний аспекти: зб. наук. праць / за заг. ред. д. філос. н. Журби М. А. Монреаль: СРМ «ASF», 2017. С. 170–172.

46. Шмир М. Іноземна мова – предмет майбутньої професійної діяльності, засіб розвитку фахівця. *Людина віртуальна: нові горизонти*: зб. наук. праць / за заг. ред. д. філос. н. Журби М. А. Монреаль: СРМ «ASF», 2018. С. 129–131.

47. Шмир М. Науково-дослідна робота студента та її роль у розвитку його творчих здібностей: зб. наук. праць / за заг. ред. д. філос. н. Журби М. А. Монреаль: СРМ «ASF», 2018. С. 46–48.

48. Шмир М. Міжпредметні зв'язки, їх функції при викладанні іноземної мови у вищому навчальному закладі економічного профілю. *Іноземна мова як засіб мобільності майбутніх фахівців у контексті Болонської декларації*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (18 березня 2010 р.). Кривий Ріг: «Видавничий дім», 2010. С. 91–96.

49. Шмир М. Індивідуалізація навчально-пізнавальної діяльності студентів в процесі навчання іноземної мови. *Київський науково-педагогічний вісник*: науковий журнал. Київ: Київська наукова організація педагогіки та психології, 2016. С. 210–213.

50. Шмир М. Міжпредметні зв'язки у викладанні ділової німецької мови. *Збірник наукових статей Горлівського державного інституту іноземних мов «Актуальні проблеми викладання ділової іноземної мови»*, 2009. С. 21–24.

51. Шмир М. Проблеми міжпредметності при викладанні іноземної мови у вищому навчальному закладі економічного профілю. *Мова в контексті культури і міжкультурної комунікації*: матеріали шостої науково-практичної конференції. Луганськ, Східноукраїнський національний університет ім. В. Даля, 2010. С. 103–108.

52. Шмир М. Комунікативний підхід до навчання іноземної мови через ігрові форми навчальної діяльності. *Проблеми викладання іноземних мов у вузах економічного профілю на сучасному етапі*. Науково-методичний збірник статей викладачів кафедри іноземних мов для фінансово-банківських спеціальностей. Тернопіль: Економічна думка, 2004. С. 80–83.

53. Шмир М. Іноземні мови як засіб підвищення конкурентноздатності і мобільності сучасного фахівця. *Проблеми викладання іноземних мов у вузах економічного профілю на сучасному етапі*: Науково-методичний збірник статей викладачів кафедри іноземних мов для фінансово-банківських спеціальностей. Тернопіль: Економічна думка, 2003. С. 42–49.

54. Шмир М. Навчання письма іноземною мовою у вищих навчальних закладах: Збірник статей «*Становлення і розвиток банківської системи України в умовах ринкових перетворень в економіці*». Тернопіль, 2008. С. 41–44.

55. Шмир М. Реалізація МПЗ при викладанні іноземної мови: *Збірник статей «Становлення і розвиток банківської системи України в умовах ринкових перетворень в економіці»*. Тернопіль, 2008. С. 43–45.

**Опубліковані праці, які додатково
відображають наукові результати дисертації**

56. Шмир М. Дидактичні матеріали з німецької мови та методичні вказівки щодо роботи над ними: метод. посіб. для студентів вищих навчальних закладів. Ч. 2. Тернопіль: Вид. «Вектор», 2005. 173 с.

57. Шмир М. Дидактичні матеріали з німецької мови та методичні вказівки щодо роботи над ними: метод. посіб. для студентів вищих навчальних закладів. Ч. 1. Тернопіль: Вид. «Вектор», 2005. 187 с.

58. Шмир М. Тематичний словник з дисципліни «Німецька мова за професійним спрямуванням». Тернопіль: Вид. «Вектор», 2006. 87 с.

59. Шмир М. Німецька мова за професійним спрямуванням (з грифом МОН): навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Тернопіль: Вид. «Стародубець», 2006. 343 с.

60. Шмир М. Німецька мова за професійним спрямуванням (з грифом МОН): навчально-методичний посібник для студентів негуманітарних факультетів вищих навчальних закладів. Тернопіль: Вид. «Вектор», 2007. 351 с.

61. Шмир М. Ділова німецька мова (з грифом МОН): навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Тернопіль: Вид. «Вектор», 2009. 197 с.

62. Шмир М. Діяльнісний підхід у навчанні теорії і практикуму перекладу: навчально-методичний посібник для самостійної роботи студентів факультетів іноземних мов. Кременець: КОГПА, 2014. 102 с.

63. Шмир М. Deutsch als Fach sprache. Lehrbuch für die Studenten der natur wissen schaftlichen Fakultaten, Magister und Aspiranten: метод. розробка, комплекс завдань. Тернопіль: Вид. «Вектор», 2015. 247 с.

64. Шмир М. Порівняльна типологія німецької та української мов у запитаннях і відповідях: навчально-методичний посібник для самостійної роботи студентів факультетів іноземних мов. Кременець: КОГПА, 2016. 232 с.

65. Шмир М. Завдання і вправи з німецької мови для самостійної роботи студентів немовних факультетів вищих навчальних закладів: навчально-методичний посібник для самостійної роботи студентів. Кременець: КОГПА, 2017. 67 с.

66. Шмир М. Технологічна модель реалізації діяльнісного підходу в процесі підготовки вчителя іноземної мови: посібник. Тернопіль: Вид. «Вектор», 2019. 232 с.

АНОТАЦІЯ

Шмир М. Ф. Дидактичні основи реалізації діяльнісного підходу в процесі підготовки вчителя іноземної мови. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.09 – теорія навчання. – Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Тернопіль, 2020.

У дисертації подано результати педагогічного дослідження з обґрунтування дидактичних основ реалізації діяльнісного підходу в процесі підготовки вчителя іноземної мови, які розуміються як теоретичне обґрунтування розроблення моделі функційно-структурної дидактичної системи – єдності взаємопов'язаних компонентних конструктів (концептуально-дидактичного, змістово-дієвого;

функційно-дієвого; рефлексійно-діяльнісного), основою ефективного функціонування якої є вияв і створення таксономії організаційно-дидактичних умов. З'ясовано сутність і специфіку технологічно-процесуального феномена «реалізація діяльнісного підходу в освітньому процесі» (у розумінні обґрунтування доцільності розроблення й імплементації функційно-структурної дидактичної системи на основі створення таксономії відповідних організаційно-дидактичних умов в освітній процес вищої педагогічної школи) на засадах моделювання з використанням положень діяльнісного з проєкцією на «діє-орієнтований» як провідного та сукупності інших методологічних підходів.

Апробовано й упроваджено в практику роботи педагогічних закладів вищої освіти авторську функційно-структурну дидактичну систему.

Ключові слова: дидактичні основи; функційно-структурна дидактична система; таксономія організаційно-дидактичних умов; діяльнісний підхід; професійна компетентність майбутнього вчителя іноземної мови.

АННОТАЦИЯ

Шмыр М. Ф. Дидактические основы реализации деятельностного подхода в процессе подготовки учителя иностранного языка. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени доктора педагогических наук по специальности 13.00.09 – теория обучения. – Тернопольский национальный педагогический университет имени Владимира Гнатюка, Тернополь, 2020.

В диссертации представлено результаты педагогического исследования по обоснованию дидактических основ реализации деятельностного подхода в процессе подготовки учителя иностранного языка, которые понимаются как теоретическое обоснование разработанной модели функционально-структурной дидактической системы – единства взаимосвязанных компонентных конструкторов (концептуально-дидактического, содержательно-действенного; функционально-действенного; рефлексивно-деятельностного), основой эффективного функционирования которой является создание таксономии организационно-дидактических условий; определена сущность и специфика технологическо-процессуального феномена «реализация деятельностного подхода в образовательном процессе» (в понимании обоснования целесообразности разработки и имплементации функционально-структурной дидактической системы на основе создания таксономии соответствующих организационно-дидактических условий в образовательном процессе высшей педагогической школы) на позициях моделирования с использованием положений деятельностного с проекцией на «действие-ориентированный» как основной и совокупность других методологических подходов.

Апробирована и внедрена в практику работы педагогических высших учебных заведений авторская функционально-структурная дидактическая система реализации деятельностного подхода в процессе подготовки учителя иностранного языка.

Ключевые слова: дидактические основы; функционально-структурная дидактическая система; таксономия организационно-дидактических условий; деятельностный подход; профессиональная компетентность будущего учителя иностранного языка.

SUMMARY

Shmyr M. F. Didactic foundations for the implementation of the activity approach in the process of a foreign language teacher training. – Manuscript.

Thesis for a Doctor's of Pedagogy degree by speciality 13.00.09 – Theory of Education. – Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Ternopil, 2020.

The thesis paper presents the results of pedagogical research on the substantiation of the didactic foundations for the implementation of the activity approach in the process of a foreign language teacher training, which are understood as the theoretical substantiation of the developed model of the functional-structural didactic system as a unity of interconnected component constructs (conceptual-didactic, content-effective; functional-effective; reflexive-activity), the basis of the effective functioning of which is the creation of a taxonomy of organizational-and-didactic conditions; the essence and specificity of the technological-procedural phenomenon "implementation of the activity approach in the educational process" (in the understanding of justifying the feasibility of the development and implementation of a functional-structural didactic system based on the creation of a taxonomy of the corresponding organizational-and-didactic conditions in the educational process of a higher pedagogical school) on the positions of modeling using the provisions of activity with a projection on the "action-oriented" as the main and a set of other methodological approaches (competence-based, communicative, systemic, synergetic, axiological, acmeological, culturological, subjective and personality-oriented in their complicative-contaminated unity).

Identified and defined taxonomy of organizational-and-didactic conditions for the implementation of the activity approach in the process of a foreign language teacher training as a basis for developing a model of the relevant didactic system at three hierarchical and subordinate levels: paradigmatic and system-forming organizational and didactic condition; complex of organizational and didactic subconditions; partial conditions (paradigmatic-system-forming organizational-didactic condition: providing an integral-contamination method of realization of provisions of activity and competence-based approaches as dominant-extrapolation and irradiation of provisions of unity of hierarchically-subordinated methodological approaches (within the carried out research): axiological, acmeological, culturological, subjective and personality-oriented in their complicative-contaminating interaction to create a modern active-oriented educational environment for foreign language teacher training, a set of organizational and didactic subums: providing system-integrated activation of didactic potential as an influence aimed at activating the motivational and self-actualizing component of the professional training of a student of philology as a future teacher of a foreign language; student awareness of the importance of forming and development of one's own activity competence as a renewal of professional competence formation; definition and intensification of activity direction of innovative educational technologies on the basis of experience of classical active-oriented forms of the organization, methods, receptions and means of training and their integration with interactive methods of training with application of modern IT technologies; activation of didactic mechanisms of purposeful system-constant formation of language, speech and sociocultural competencies as subcompetences in the structure of professional competence of a foreign language teacher on the basis of creation of

appropriate didactic-methodical support; development of diagnostic tools to determine the level of professional competence of the future foreign language teacher.

The author's functional-structural didactic system for the implementation of an activity approach in the process of a foreign language teacher training has been tested and introduced into the practice of pedagogical higher educational institutions.

The practical significance of the obtained results is determined by the fact that it was created, substantiated and implemented in the practice of pedagogical institutions of higher education: functional-structural didactic system of activity approach implementation in the process of a foreign language teacher training, which provides scientific-methodical (for teachers) and didactic-methodical (for students – future foreign languages teachers) support to ensure the introduction into the educational process of pedagogical institutions of higher education updated from the standpoint of activity approach as an effective organizational forms of learning (a variety of modern using information technology independent, individual and individual independent work, consultations in online format and deferred, innovative research work of students, which provides diversification and compliance with modern challenges of a foreign language teacher training in the information society on the subject of qualification works); updating the applied set of interactive teaching methods (independent search of relevant professional and professional monosocial information; independent research of the studied foreign language phenomenon; writing essays on general cultural, speech and methodologically important topics; use of open educational resources for learning foreign languages); innovative newest teaching aids; scientific-methodical seminar for teachers of humanities "Implementation of the activity approach in the educational process of higher pedagogical school"; elective for students – future foreign language teachers "Activity competence of the future foreign language teacher"; educational programs in professional disciplines in the system of a future foreign languages teacher training, educational and teaching aids and methodological recommendations for them.

Key words: didactic foundations; functional-structural didactic system; taxonomy of organizational-and-didactic conditions; activity approach; professional competence of a future foreign language teacher.

Підписано до друку 12.10.2020.
Формат 60x 84/16. Гарнітура Times New Roman.
Папір офсетний 80 г/м². Друк офсетний.
Ум. друк. арк. 1,9. Обл.-вид. арк. 1,9.
Наклад 100 прим. Зам. № 10/20/2-2

Віддруковано у видавничому центрі "Вектор"
46018, м. Тернопіль, вул. Львівська, 12,
Тел. +38 (097) 988-53-23

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
серія ТР № 46 від 07 березня 2013 р.
ФОП Осадца Ю.В.